

Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla kararı

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

C.Başsav : 1964/60

Karar T : 17.6.1965

Başkan	: Lütfi Akadlı
Başkan vekili	: Rifat Gökse
Üye	: Cemalettin Köseoğlu
Üye	: Asım Erkan
Üye	: İbrahim Senil
Üye	: İhsan Keçecioglu
Üye	: A.Şeref Hocaoglu
Üye	: Salim Başol
Üye	: Celâlettin Kuralmen
Üye	: Hakkı Ketenoğlu
Üye	: Fazıl Uluocak
Üye	: Sait Koçak
Üye	: Muhittin Gürün
Üye	: Lütfi Ömerbaş
Üye	: Ekrem Tüzemen
C. Başsavcısı	: Hikmet Gündüz
Zabıt kâtipleri	: Vural Savaş, Hayati Biçken, Ahmet Handi Yapıcı
Sanık	: Mustafa oğlu, Emineden doğma, 1334 doğumlu, Ankara İsrail evleri, 78. sokak no: 14/8, evli, bir çocuklu, sabıkasız, Büyükelçi, Ticaret eski Bakanı Mehmet Baydur.
Müdafilere	: Avukat Faruk Erem, Avukat Kemal lâloğlu, Avukat Ferruh Dereli.
Suç	: Görevi savsamak .

Dâvanın Yüce Divana verilmesi şekli: Cumhuriyet Senatosu üyesi Macit Zeren ile Amasya Millet Vekili Nevzat Şener'in 52.500 ton beyaz arpanın Transexport Ortaklığının aracılığı ile İngiliz BUNGE firmasına satışı hususunda

Gökse

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Ticaret eski Bakanı Mehmet Baydur hakkında meclis soruşturması yapılmasına ilişkin 2.1.1962 günlü önerge vermeleri üzerine Anayasanın 90.maddesi uyarınca kurulan 10 kişilik soruşturma kurulunca (sanık Mehmet Baydur'un, cezaî, malî cephelerden sorumluluğunu tesbite medar olacak delil görülemediğinden mumalleyhin bu işle sorumlu olmadığını) belirten ve oybirliği ile verilen 4.6.1962 günlü 9/1 esas ve 2 karar sayılı rapor , Büyük Millet Meclisinin 6.7.1962 günlü toplantısında reddedilmiş ve Mehmet Baydur'un Anayasanın 90.maddesi gereğince Yüce Divan'a sevkine 17 numara ile karar verilerek Yüce Divan'a gönderilmiş isede yapılan açık duruşmada (yukarda sözü geçen raporda iddialar birer birer ele alınarak sanığın sorumluluğunun tesbit edilemediği belirtilmiştir .Bu rapor, Büyük Millet Meclisince reddedilip , sanığın Yüce Divan'a sevkine karar verilirken , sanığın, hangi olaylardan sorumlu tutulduğu ve bu sorumluluğun kanunî vasfı belirtilmemiş ,bu sebeplede sanığa isnat olunan suçun neden ibaret olduğu ve ne gibi yolsuzluk veya usulsüzlükten ötürü sorguya çekileceği meçhul kalmıştır.Bu şartlar altında sanığın sorgusunun yapılmasına maddî ve hukukî imkân yoktur .Suçun neden ibaret olduğu gösterilmediği gibi suçun unsuru ve suça uygulanması gereken kanun maddesi de gösterilmemiştir.Halbu ki ihbara ve iddiaya göre suç , çeşitli vasma elverişlidir.

Bu durum karşısında iddianın ve savunmanın yapılması da kabil olamaz. Belirtilen eksikler , bir son tahkikatın açılması kararının vücut bulması için lâzım olan esas unsurlardır .Bunların Yüce Divan'a sevk kararında belirtilmes sorgunun , iddia ve savunmanın yapılabilmesi için şarttır. Bu durumda duruşmay devam olunmasına imkân ve cevaz bulunmadığından dosyanın, gereği yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığına tevdiine) 20.7.1963 gününde verilen karar üzerine Büyük Millet Meclisince Anayasanın 90.maddesi gereğince yeniden kurulan soruşturma kurulunca yeni bir soruşturma yapılmadan dosyaya göre tadat olunan hususlar sabit olduğundan sanığın bu olayların cümlesinden malî ve cezaî sorumluluğu bulunduğu kanaatiyle Yüce Divan'a sevkine 9.12.1963 günlü celseye iştirak etmiş olan üyelerin ittifakiyle ve hakkında Ceza Kanununun 230.maddesine tevfikan son tahkikatın açılmasına üçe karşı 5 oyla ekseriyetle (komisyonun

Görsel

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

muhalif kalan üç üyesi sanığın eyleminin Ceza Kanununun 230.maddesine değil 240.maddesine uygun bulunduğu oyunda bulunmuşlardır.) Verilen karar ve bunu muhtevi rapor Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 7.2.1964 tarihli toplantısında 91 sayılı kararla kabul edilmiş ve dosya Cumhuriyet Başsavcılığının 26.2.1964 gün ve 60 sayılı yazısı ile Yüce Divan'a gönderilmiş olduğundan Anayasa Mahkemesi duruşma salonunda Cumhuriyet Başsavcısı Hikmet Gündüz ve tutanakta imzaları bulunan kâtipler hazır oldukları halde sanık Mehmet Baydur ve müdafileri Avukat Faruk Erem ve Kemal Bilâloğlunun yüzlerine karşı yapılan açık duruşma sonunda gereği görüşülüp düşünüldü, aşağıdaki karar verildi:

İddia , sevkte , aşağıda yazılı olduğu şekilde yedi bent halinde gösterilmekte ve :

(1 - Hadisenin cereyanı tarzına göre; BUNGE firmasına yapılmış olan işbu satış dolayısıyla fob 45 dolarlık satış fiyatının cari fiatlara ve evvelce yapılmış tekliflere nazaran aşikâr şekildeki düşüklüğü sebebiyle hazinenin zararına, dolayısıyla alıcı firmanın usulsüz ve yolsuz olarak milyonların üstünde kârına sebebiyet verilmiştir .

2 - İhale tarihinden lisans tarihine kadar geçen zaman zarfında tahakkukun önceden tahmin edilmesi ve vukuunda tedbir alınması gerekli kıtlık ve kuraklık dolayısıyla ve askerî stokların normalin dışında olması karşısında iç piyasa ihtiyacına tahsisi mümkün ve hatta zaruri iken bu hususlar nazara alınmadan aksine arpanın adı geçen firmaya satışında ısrar edilmesi suretiyle keza hazine menfaatına aykırı ve firmaya iltizankâr hareket edilmiştir.

3 - İşbu satışla bütün yerine arpanın Esliha Anlaşması çerçevesinde muamele görmüş olmasının, anlaşmalara dış ticaret rejimine ve ticaret politikamıza uygun müdebbir bir politika olmaması ve anlaşmalı yolun tercih edilmesi halinde dahi, daha müsait tekliflerin reddedilmiş olması bakımından ayrıca hazinenin zararına hareket olunmuştur .

4 - Arpanın anlaşmalı memleketlere ihracına karar verildiğinin, Fredes-tination şartı tanındığının diğer firmalara , piyasaya ilân edilmeyerek alıcı piyasanın ziyanına sebebiyet verilip satışın aleniyet dışında alıcı BUNGE Firmasının inhisarına terk edilmesinin yolsuz ve usulsüzlüğü tesbit olunmuş ve

Görsel

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

bunun alıcı firmayı korumak maksadiyle yapıldığı kabul edilmiştir.

5 - Fimanın teklifinin tahakkuk edebilmesi yabancı devletlerin muvafakatına, anlaşmaların tadiline ve ayrıca Bremear firmasının muvafakatına bağlı olduğu meydana ve bu teklifin "Ferme" bir teklif mahiyetinde telâkkisi mümkün değil iken , evvelce "Ferme" olmadıkları bahanesiyle reddedilmiş, diğer teklifler muvacehesinde, şartların sağlanması aylarca vakit almış ve binnetice ofis aleyhine neticelenmemiş bir teklif ("Ferme") telâkki edilmekle zarara bilerek sebebiyet verildiği anlaşılmıştır.

6 - Alıcı fimanın zaman kazanmak gayreti ile mütemadiyen kendisini ofisle bağlı telâkki etmez ve icap ve kabulün henüz tahakkuk etmediği yolundaki tutumunu ve verilen mütevali ve maksatlı mehillere ademi riayeti sebebiyle teklifin sükût ettirilmesi mümkün iken bu cihet ihtiyar edilmişerek alıcı fimanın tek taraflı iradesiyle muamelenin borsada tescil ettirilmesine göz yumulması zararın tahakkukuna sebep olmuştur .

7 - Teminat yatırılmadığı iddiasıyla reddolunmuş müsait tekliflerden sonra alıcı fimanın da teminatı yatırmamış olması muvacehesinde teklifinin kabul edilmiş olması, tescil sırasında teminat mektubu olarak yatırılmış olan Türki Lirası miktarın satış bedeline mahsubu suretiyle döviz ziyana sebebiyet verilmesi , cari muamelenin seyri itibariyle fimanın himaye edildiğinin sarih surette sabit olduğu ve Ticaret eski Bakanı Mehmet Baydur'un işbu satışa ve seyrine hasbelkanun bidayettenberi vakıf bulunduğu ve satış başından sonuna kadar Bakanlığın emir ve talimat ve direktifleri dahilinde yürütüldüğü anlaşılmış bulunmaktadır .)

denilmektedir .

Ticaret Bakanlığının 3.7.1964 gün ve 3008 sayılı karşılık yazısına göre sanık Mehmet Baydur 3.9.1960 da Ticaret Bakanlığı görevine başlamış, 2.10.1960 de bu görevden ayrılmış bulunmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra , soruşturma komisyonu raporundaki iddiaların incelenmesi gerekmektedir .

1 - Raporun netice kısmının 2 numaralı bendinde yer almış bulunan iddia, davanın esas konusunu teşkil eden BUNGE Fimasına yapılan satışın yürütü

Görsel

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

mesi ve neticelendirilmesi ile ilgili muameleleri hedef tutan diğer bentlerdeki iddialardan farklı nitelikte bulunduğundan ilk önce bu iddianın incelenmesi uygun görülmüştür .

Bahse konu bentte:

(İhale tarihinden lisans tarihine kadar geçen zaman zarfında tahakkukunun önceden tahmin edilmesi ve vukuunda tedbir alınması gerekli kıtlık ve kuraklık dolayısıyla ve askeri stokların normalin dönünde olması karşısında iç piyasa ihtiyacına tahsisi mümkün ve hatta zaruri iken bu hususlar nazara alınmadan aksine arpanın adı geçen firmaya satışında ısrar edilmesi suretiyle hazine menfaatına aykırı ve firmaya iltizamkâr hareket edilmiş olduğu)

İddiası ileri sürülmektedir.

Halbuki suç konusu arpa satışı hususunda ilk defa Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğünden Ticaret Bakanlığına yazılan 8.9.1960 tarih ve 3807 sayılı yazıda : (Tarım Bakanlığının İstatistik Genel Müdürlüğü ile müştereken yaptığı istihsal tahminlerinden ve bölge müdürleri ile teknik elemanlarının mahallli tetkikleri neticesinden faydalanılarak hazırlanan 1960-1961 hububat kampanyasına ait raporumuz bakanlıklarına takdim kılınmıştı ....

Ofisimiz , dış piyasa fiyatlarının nazarı dikkate alarak yulafı daha ziyade dahili istihlâke tefrik ile arpa ihracı imkânlarını düşünmektedir .

Mevcut stok ile kampanya sonuna kadar mübayaası muhtemel miktardan dahili ihtiyaçlar ve 50.000 tonluk fevkalâde hal stoku tefrik edildikten sonra 60.000 ton kadar arpanın ihracı mümkün olabilecektir .

Fevkalâde hal ihtiyaçlarının yeniden tesbiti için müracaatta bulunmuş olmakla beraber ordu hayvan mevcudunun azalması muvacehesinde 25.000 ton civarında bir stokla ihtiyacın karşılanması ve bu şekilde ihrac miktarının 85.000 tona yükseltilmesi suretiyle döviz rantresini artıracak faydalı bir tedbir alınacağı gibi fuzuli yere stok bekletilmemesi sebebiyle de finansman bakımından da yardımcı bir tedbir alınmış olacaktır.)

Demektedir .

Bu yazıdan ; mevcut stok durumu ve yeni sene mahsulünün idrak edilme te olması sebebiyle ofisin yeni sene için arpa satın alması lüzumu karşısın

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

arpanın dış piyasaya ihracına zaruret bulunduğu anlaşılmaktadır.

İşte ofisin bu bildirisini üzerine, aşağıda açıklanacağı gibi, 31.10.1960 tarihinde sözü edilen arpa satışına çıkarılmış ve dava konusu BUNGE firmasına da 52.500 ton beyaz arpanın satışı 8.7.1961 tarihinde yapılmıştır.

Doğuda , (Ağrı, Kars ve Erzurumda) kıtlık ve kuraklık olduğu iddiası ve (doğuda kıtlık, kuraklıktan hayvanlar ölüyor , insanlar kitle halinde göç ediyor) şeklindeki yayın karşısında durumu yerinde incelemek üzere zamanın Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek, Tarım Bakanı Osman Tosun ve Ticaret eski Bakanı sanık Mehmet Baydur'un 1961 yılı temmuz ayı içinde doğuya giderek gerekli incelemeleri yaptıkları gibi Ofis Genel Müdürü Tarık Hatusil , yardımcı Hikmet Delice ve Nakliyat Müdürü Hilmi Özdoğan'dan kurulu bir heyet de 28.12.1961 - 4.1.1962 tarihleri arasında doğuda bu konuyu inceleyip 8.1.1962 tarihli raporlarını vermişlerdir. Bu raporda doğuda isteği karşılayacak miktarda arpa stoku mevcut olduğu , Erzurumda 2 , Aşkalede 95, Horasanda 6452 , Sarıkamışta 4518 , Selim de 1054 , Ağrıda 844 ki toplamı 12965 ton arpa stokunun bulunduğu , kıtlık ve kuraklıkta ....insan ve hayvan ölümü vuku bulmadığı gibi bu sebeple göç de olmadığı tesbit edilmiştir .Ayrıca bu tetkik gezilerinde bulunanlardan Tarık Bakanı Osman Tosun ve Ofis Genel Müdürü Tarık Hatusil şahadetlerinde bu raporu teyit etmekle beraber ihtiyacın arpa ihtiyacına engel olacak nitelikte bulunmadığını ve ihtiyacın arpaya değil , kaba yem tabir edilen ot ve samana olduğunu bildirmişlerdir .

Duruşmada Ofisten alınan 2.2.1965 tarih ve 536 numaralı karşılık yazıda arpanın ilk ihaleye çıkarıldığı 31.10.1960 tarihinden iki ay sonraki yani 31.12.1960 tarihindeki arpa ve yulaf stoku şu şekilde gösterilmektedir :

Arpa 104924 ton , yulaf 18182 ton ki toplamı 123106 tondur.Yine bu karşılık yazıda Tunus'a 10000 ton 1960 , 10000 tonda 1961 mahsulü olmak üzere 20000 ton arpanın 19.9.1961 tarihinde hükümet satışı olarak satılmış olduğu bildirilmektedir .19.6.1961 tarihi, BUNGE ye satış tarihinden iki aydan fazla bir zaman sonradır.

Şu halde ilk ihaleye çıkarma tarihinde ve BUNGE Firmasına satış tarihi de arpa ihracına engel olacak memleket içi bir durum yoktu,yeter miktarda

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

stok bulunuyordu ^{hatta} .Ofisin, BUNGE teklifini Bakanlığa bildirdiği 7.7.1961 tarihli yazının notunda : (Halen stoklarımızdaki beyaz arpa mevcudununun 30.6.1961 tarihi itibarıyla 99094 ton~~xx~~ olup bundan 85000 ton kadarı ihracı kabil durumdadır. denilmektedir .

Diğer taraftan, yukarıda sözü edilen 2.2.1965 tarihli ve 536 sayılı yazıda, kıtlık olduğu iddia edilen kışın tam ortasında, 31.12.1961 gününde , Ofisindeki yemlik hububat stokunun : 25087 ton arpa ve 21528 ton yulaf olmak üzere 46615 ton olduğu bildirilmektedir .

Bu duruma göre, memleketin olağan ve olağanüstü durumları ve ordu ihtiyacı ile kıtlık ve kuraklık hali gözetilmeden arpanın dış piyasaya ihracının yolsuz olduğu yolundaki iddia ile muhbir Turan Çakım ve tanık Coşkun Kadıoğlu, Fehmi Yıldırım ve Selçuk Akadlı'nın şahadetlerinin bir kıymeti olmadığı, inandırmaktan ileri geçmediği anlaşılmaktadır . Özellikle yukarıda geçtiği veçhile BUNGE ye satıştan iki aydan fazla bir zaman sonra 20000 ton arpanın Tunusa satılmış olması maddi olayı ile kış ortasındaki stok durumu , sözü edilen kıtlık ve kuraklığın ihraca engel olamayacağı keyfiyetini maddî olarak teyit ve tesbit etmektedir .

Şu halde , arpa satışı lüzumlu olup kıtlık ve kuraklık konusu ile ilgili olan iddialar yersizdir .

2 - Raporun netice kısmındaki iddianın birinci bendinde : (Hadisenin cereyan tarzına göre, BUNGE firmasına yapılmış olan işbu satış dolayısıyla FOB 45 dolarlık satış fiyatının cari fiyatlara ve evvelce yapılmış tekliflere nazaran aşikâr şekildeki düşüklüğü sebebiyle hazinenin zararına, dolayısıyla alıcı firmanın usulsüz ve yolsuz olarak milyonların üstünde kârına sebebiyet verilmiştir.) denilmektedir .

Bu iddianın gerekli açıklığa kavuşabilmesi için , bahse konu arpanın satılması lüzumunun belirlediği andan itibaren satışın fiilen yapıldığı tarihe kadar ve hatta bu tarihi birazda aşmak suretiyle arpa satışı konusunda , satıştan beklenen amaç ile uygulanmış olan usulleri ve bu usullerin cari olduğu devrelerde yapılmış olan alım tekliflerinin tabii tutulduğu muameleleri incelemek ve aralarındaki mukayeseyi de kendi devreleri içinde yapmak icap etmektedir.

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Zira ayrı usullerin uygulandığı zamanlarda yapılmış olan alım teklifleri hakkındaki muameleleri , tekliflerin yapıldığı tarihlerde uygulanan usulle nazara alınmaksızın , meselâ sadece fiat veya ödeme şekli veya FERME ve teminatlı olup olmadıkları gibi tek yönden mukayeseye tabi tutarak netice çıkartılmasının hatalı olacağı şüphesizdir .Bu açıdan yapılan inceleme sonucunda , söz konusu arpanın ; birbirinden farklı usullerin uygulandığı beş devreden geçmiş olduğu görölmektedir .

BİRİNCİ DEVRE: Bu devre , yukarıda da belirtildiği gibi , Toprak Mahsulleri Ofisinin , 60.000 ton arpanın satışının gerekli olduğunu bildirdiği, 8.9.1960 tarihli yazısı ile başlanmaktadır.

Filhakika Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından Ticaret Bakanlığına yazılan 8.9.1960 gün ve 3807 sayılı yazı ile :

60000 ton arpanın dış piyasaya satılması gerektiği , beşer bin tona kadar ayrı ayrı firmalara ihale edilebilecek şekilde onar bin tonluk partiler halinde satışa çıkartılmasının uygun olduğu teklif edilmiş , Ticaret Bakanlığınca da 30.9.1960 günlü ve 18170 sayılı yazı ile teklif uygun görölerek ekim 1960 başından itibaren satışa arzının uygun göröldüğu bildirilmiştir.

Ofisce ihale günü olarak tesbit olunan 31.10.1960 tarihinde üç firma alıcı olmuş ve :

- 1 - Zülküf Öner : 10.000 ton arpa için 45.02 serbest dolar ,
  - 2 - Birtaş : " " " " 50.76 Yugoslav anlaşması,
  - 3 - Transexport : " " " " 47.65 Apa dövizi ,
- teklifinde bulunmuşlardır.

Ofisten Bakanlığa yazılan 1.11.1960 günlü ve 4565 sayılı yazıda :

Son haftalar içinde arpa fiatlarında düşüş göröldüğüne işaret olunmasıyla beraber yapılan tekliflerin de 50 kuruşun üstünde olan arpa maliyetine nazaran düşük olduğu ve bu fiatlarla satış yapılması halinde mühim hazine zararı vücuda geleceği gibi bu suretle teessüs edecek fiatların müteakip ve müstakbel satışlar için emsal teşkil etme endişesinin de varit olduğu , bu durum karşısında müsait fiat bulunduğu takdirde ihale yapılması aksi takdirde fiat sondajına devam olunması ve bu itibarla 15 kasımda ilân edilmek 30 ka-

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

sunda ihalesi yapılmak suretiyle 10000 ton arpanın yeniden satışa arzının uygun olacağı bildirilmiş,

Bakanlık da 1.11.1960 günlü ve 20431 sayılı yazı ile teklifi uygun görmüştür .Bu görüşe uyulmak suretiyle yeniden tesbit edilmiş olan 30.11.1960 tarihindeki ihalede iki firma alıcı olmuş ve :

1 - Birtaş firması ; 10.000 ton arpa için 48 dolar Yugoslav anlaşması dan ödemeli,

2 - Transexport Firması 44,17 dolar, Apa dövizini ödemeli, teklifinde bulunmuşlardır .

Ofisten Bakanlığa yazılan 1.12.1960 günlü ve 4996 sayılı yazı ile ,

Bu teklifler bildirilmekte ve Dünya fiyatlarında düşüşün devam ettiği ne yine de işaret olunmakla beraber maliyet fiyatının altında bulunan bu seferi fiyatlarla da satışın zararlı olacağı üzerinde durulmakta ve bu durum muvacehesinde ; ya :

1 - 10.000 ton arpanın 5.000 ton yulafı birlikte müddetsiz olarak ilânen satışa arzı ,veya :

2 - Mevcut stokun muhafazası bakımından bir endişe olmadığına işaret edilmek suretiyle aralık ayında piyasaya mal arzında bulunmayarak ithalâtçı memleketlerin stoklarının nisbeten azalmasının beklenmesi ve dış piyasanın takibi ile alınacak neticeye göre hareket olunması , şekillerinden birisini tercih edilmesi Bakanlığın tensibine bırakılmaktadır.

Bakanlıkça verilen 2.1.1960 günlü ve 22636 sayılı cevapta:

Teklif edilen fiyatların maliyetin altında olduğunun görüldüğü ,ileri de aranacak satış imkânlarıyla 60.000 ton beyaz arpanın ,Ofisi zarara düşürmeden asgari olarak maliyet fiyatı ile böyle bir fiyatın bulunamaması halinde cüz'i bir nisbet dahilinde maliyetin altında bir fiyatla satışa arz edilmesinin muvafık olduğu bildirilmiştir .Görüldüğü gibi bu devrede gerek ofisin, gerekse Bakanlığın hassasiyet gösterdikleri husus, satışlarda ofis maliyetinin altına düşülerek hazine zararına sebebiyet verilmemesidir. Dış Pazarlardaki fiyat düşüklüğüne değinilmekle beraber biraz daha beklemek suretiyle maliyetin korunacağı ümidinin henüz yitirilmemiş olduğu da görülmektedir . Yapılan

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

alım teklifleri de gerek ofis, gerekse Bakanlıkça bu açıdan ele alınmakta ve maliyeti korumadığı gerekçesiyle reddedilmiş bulunmaktadır.

Arpa satışı bu durumda iken ikdisadî meseleleri ve hareketleri sür'atlendirme ve kolaylaştırma kurulunca 9 .12.1960 günlü ve 10 sayılı karar alınmıştır . Bu kararda :

Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından ihaleye çıkartılan 60.000 ton arpa teklif edilen fiyatlar maliyetin altında olduğundan bu fiyatlarla satış halinde Ofisin zarara duçar olacağına anlaşıldığı ve stabilizasyon programı karşısında Ofisin mümkün olan nisbette zarardan içtinap etmesi gerektiği cüetle Toprak Mahsulleri Ofisinin elindeki arpa stokunun gerek iç, gerek dış piyasalarda şimdilik zararla satılmasının uygun olmayacağı ve ileride bilhassa dış piyasa durumuna göre meselepiyeniden ele alınmasının muvafık olacağı belirtilmektedir .

İKİNCİ DEVRE: Söz konusu 10 sayılı karar karşısında arpa satışı bir daklama devresine girmiş bulunmaktadır. Nitekim Bakanlıkça Toprak Mahsulleri Ofisine yazılan 15.12.1960 günlü ve 23411 sayılı yazıda, 60.000 ton beyaz arpanın satışını temin maksadiyle dış piyasalardaki fiyat/konjonktürün yakinen takibinin faydalı görüldüğü bildirilmektedir .

Ancak Bon Ticaret Müşavirliğinden alınan 23.12.1960 günlü ve 2755 sayılı bir yazıdan , Batı Almanyanın biralık arpa ithal edeceği ve Türkiyenin de bundan faydalanacak memleketler arasında bulunduğunun anlaşılması üzerine ofis tarafından arpa satışının tekrar harekete geçirilmesi maksadiyle Ticaret Bakanlığına yazılan 27.12.1960 tarihli ve 5375 sayılı yazıda:

Bon Ticaret Müşavirliğinin söz konusu yazısından bahisle evvelce iki defa satışa çıkarıldığı halde satılamayan 10.000 ton arpa ile bunu takip edecek diğer partâlerle birlikte ceman 60.000 ton arpanın 5.000 ton yulafle beraber müddetsiz olarak ilânen satışa arzının uygun olacağı belirtilerek Bakanlığın tasvip ve müsaadesinin istenilmesi üzerine Bakanlıkça verilen 28 .12 .1960 günlü ve 24255 sayılı cevap ile teklifin uygun görüldüğü bildirilmektedir .

Görüş

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Bunun üzerine ofis tarafından 60.000 ton arpa 4.1.1961 tarihinden itibaren müddetsiz olarak ilân yoluyla satışa çıkartılmıştır .

Bu devrede alıcı olan firmalarla tekliflerinin gördüğü muameleler şöyledir:

1 - 7.1.1961 tarihinde DATHO " Kıbrıs " firması 500 ton için Fob 17.10 sterlin fiyat teklif etmiştir . Teklifte, teslimatın yeni jüt çuvallar içersinde olmasında ısrar edilmektedir.

Ofisçe, ilân ve satış şartları dökme olduğu için kabul edilemeyeceği bildirilmiştir .

2 -19.1.1961 tarihinde Mersinde Zeki Sabah firması 1000 ton için Fob 55 serbest dolar , teklif etmiştir .

Teklif ofis tarafından fiyat bakımından uygun görüldüğü gibi Bakanlığın son talimatına da uygun bulunduğu belirtilmek suretiyle kabul olunması Bakanlığa bildirilmiş ve Bakanlıkça da ofisin düşüncesi muvafık görülerek satış teklifinin uygun görüldüğü cevabı verilmiştir .

Bunun üzerine bu satış yapılmıştır .

3 - 19.1.1961 tarihinde BUNGE Fimması 8800 ton arpa için Fob 45.10 USA doları veya Ema dövizini teklif etmiştir.

Ancak bu teklif 24 saat opsiyonlu olup ofisin teklife muvafakatını kesin olarak bildirmesinden itibaren 24 saat içinde firma kat'i olarak alıcı olup olmamakta serbest olacaktır .

Bu teklif ofis tarafından ; satış ilân ve hususî şartlarına uygun kat'i teklif mahiyetinde bulunmadığından tetkiki mümkün olamamıştır ,denilerek reddedilmiştir .

4 - 20.1.1961 tarihinde Koçtaş Fimması :

(5.000 ton beyaz arpaya Fob 42 serbest dolardan alıcımız var alâkadarsanız telleyiniz .) yolunda bir teklif yapmış ,

Ofis de verdiği cevapta (Teklifin ilân ve satış hususî şartlarına göre yapılması) gerekeceğini bildirmiştir .

5 - 23.1.1961 tarihinde Transexport firması , satışa çıkarılan 60.000 ton arpaya şu yolda bir teklifte bulunmuştur :

S. Sabah

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

(30.000 ton FOB 46,10 dolar .

Bakiye 30.000 ton mukavele tarihinden itibaren 6 hafta satışa çıkarılmayacak ve bu müddet zarfında 46,10 dolardan firmanın opsiyonunda olacaktır .)

Ofis , bu teklifi teminatsız olup satış şartlarına da uygun bulunmadığından reddetmiştir.

6 - 25.1.1961 tarihinde Fuat Barbür firması 1000 ton arpaya:

(500 tonu şubat, 500 tonu mart yüklemeli olmak üzere FOB Mersin 47.7 dolardan) talip olmuştur.

Ofis , teminat yatırılmak şartıyla teklife cevap verileceğini bildirmiş isede firma bu yazıya karşılık vermemiştir.

7 - 25.1.1961 tarihinde Koçtaş firması bin ton arpaya FOB 42.50 serbest dolardan talip olmuştur.

Ofis , fiatı düşük olduğundan reddetmiştir.

8 - 8.2.1961 tarihinde Antuvan Diyap (İskenderun) Firması 1.000 ton arpaya;

Çuvallama masrafı kendilerine ait olmak üzere FOB İskenderun 52 serbest dolardan talip olmuştur .

Ofis; satışların çuvalı değil dökme olarak yapıldığından ve çuvalı satışın munzam tahmil ve nakil masraflarını gerektirdiğinden ve buna göre teklif olunan fiatın düşüklüğünden bahisle çuvalı alıcıya ait olmak üzere depoda teslim tonuna 54 serbest dolar istemiş fakat firma bu şartla yeniden alıcı olmamıştır .

9 - 13.2.1961 tarihinde Müfit Sözen Firması 1.000 ton arpaya :

Çuvalı ve çuvalı da satıcıya ait olmak üzere FOB İskenderun 52 serbest dolardan talip olmuştur.

Ofis bu teklife de , yukarıda Antuvan Diyap'ın teklifine verdiği cevabın aynıını vermiş , fakat firmada alıcı olmamıştır.

10 - 15.2.1961 tarihinde tekrar Müfit Sözen Firması 60.000 ton arpanın tamamına ; FOB Dökme 40 dolardan alıcı olup kabul edildiği takdirde teminat yatırılacağını , aksi takdirde son ve kat'i fiatın ne olacağını soruştur.

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Ofis ancak satış ilân ve hususî şartlarına uygun tekliflerini inceleyebileceği cevabını vermiştir.

11 - 3.3.1961 de Elligold (Paris) firması 25.000 ton arpaya :

%60 ı serbest dolar , % 40 ı Türk Çek anlaşmasından ödemeli olmak üzere FOB 46 dolardan alıcı olmuş , fakat mukaveleye , 31 Martta kadar aynı şartlarla satın alınacak arpanın miktarını 60.000 tona çıkarmak hususunda kendilerine bir opsiyon verilmesi kaydının ilâvesini istemiştir .

Ofis yukarıda 10 bent halinde sıralanan tekliflerden 2 numaralı bentte yazılı olan hariç olmak üzere diğerlerinin tamamını, bazılarını doğrudan doğruya reddetmiş, bazılarını da mukabil teklifler ileri sürülmek suretiyle resen kendisi neticelendirdiği halde bu teklifi Bakanlığa intikal ettirerek özetle:

Teklif olunan fiatın Dünya arpa fiyatlarının ve maliyetin dününde olduğundan ve tediye şeklinin dış ticaret rejimine uygunluğunda tereddüt edildiğinden ve mart sonuna kadar istenilen opsiyonun o tarihe kadar 30.000 ton arpanın satışını da durduracağından bahisle teklifin uygun görülmediğini bildirmiştir .

Bakanlıkta : teklif olunan fiatın Dünya fiyatlarının ve maliyetin altında bulunması hasebile uygun görülmediğini bildirmiş, ofis de firmaya , teklifin fiat ve ofisin şartları itibariyle uygun görülmediği yolunda cevap vermiştir .

Buraya kadar olan açıklamalardan , bu devrede belli bir fiat vererek 11 alım teklifi yapıldığı , bunlardan sadece Zeki Sabah Firmasının serbest 55 dolardan olan teklifi ile Elligold firmasının 46 dolardan olan teklifinin Ticaret Bakanlığına intikal ettirildiği , Bakanlıkça da her iki teklifin Ofis Genel Müdürlüğünce belirtilmiş mütalâalar uygun görülmek suretiyle işleme tabi tutulduğu , diğer tekliflerin Bakanlığa intikal ettirilmediği için onlar hakkında yapılan muamelelerin Bakanlığın malûmatı dışında ofisçe neticelendirildiği anlaşılmaktadır .

Bu devrede arpa satışı konusunda ofisçe takip olunan ve Ticaret Bakanlığınca da uygun görülen hareket tarzının , yukarıda sözü edilen 10 no

G. Akad

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

kararın etkisi altında kalınarak arpaların satışında acele edilmediği ,mümkün olduğu kadar müsait bir fiyat elde edilmesi maksadıyla hareket edildiği ve bu itibarla da satış şartlarına uymayan tekliflerin üzerinde hiç durulmayarak reddi cihetine gidildiği merkezinde olup tekliflerin çoğunun 500-1000 ton gibi küçük partileri hedef tuttuğu görülmektedir .

ÜÇÜNCÜ DEVRE: Bu devre , iktisadî meseleleri ve hareketleri sıratlandırma ve kolaylaştırma kurulunun 21.3.1961 günlü ve 25 sayılı kararı ile başlanmaktadır .

Bu kararda aynen :

(9 aralık 1960 tarih ve 10 sayılı kararla ihracı tehir edilen Toprak Mahsulleri Ofisi elindeki arpa stokunun sür'atle ihracı uygun görülmüş , mezkûr karardaki takyidatın kaldırılması ve işin intacına Ticaret Bakanlığının yetkili kılınması kararlaştırılmıştır) denilmektedir .

Bu devrede alıcı olan firmalarla tekliflerinin gördüğü muamele şöyledir :
1 - 22.3.1961 tarihinde Eligold Firması doğrudan Ticaret Bakanlığına yaptığı bir müracaatla 60.000 ton arpaya FOB 48 dolardan talip olmuştur . Şartları şunlardır :

(Ödeme , %50 serbest dolarla %50 Türk-çek kliringinden olacak, Destination serbest olacak, üç gün opsiyon verilecek)

Firma aynı tarihte gönderdiği ikinci bir telgrafta fiyatı 48,10 dolar ve ödeme şeklini de %55 serbest ve %45 Türk-Çek kliringi olmak üzere değiştirmiştir.

Bakanlık firmanın bu teklifini 24.3.1961 tarihli ve 5187 sayılı yazı ile ofise göndererek :

(Komunun önemle tetkiki ve yukarıdaki teklif hakkındaki mütalâanızın ve ayrıca kabili ihraç 59.000 ton beyaz arpanın yeni mahsulün idrak edilmesine kısa bir zaman kalması itibariyle malların satılmadan elde kalma tehlikesinin varit olup olmadığı ile bu arpaların daha yüksek bir fiyatla satılabileceği kanaati mevcut ise bu husustaki Umum Müdürlük görüşünün) bildirilmesini istemiştir.

Ofis tarafından verilen 27.3.1961 günlü ve 960 sayılı cevabında :

[Handwritten signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Dünya fiyatlarında umumî bir düşme olduğu , önümüzdeki arpa mahsulünün gerek Dünya gerekse memleketimiz istihsalî bakımından ne seviye göstereceğini bu günden malûn olmayacağı işaret edildikten sonra firmanın teklifinin kabulü halinde hazinenin zararı olacağı , teklifin Fern mahiyet taşımadığı, ayrıca Destination serbestliğini de şart koştuğu belirtilerek teklifin Bakanlıkça tasvibi halinde teminat istenilmesi gerektiği bildirilerek Bakanlığın taktirine arz edilmiştir .

Bakanlıkça aynı günde verilen cevapta :

Dünya arpa fiyatlarında düşüklüğün devam ettiği , yeni rekoltenin yaklaştığı , şimdiye kadar arpalara cazip ve şayanı kabul bir teklif alınmadığı, stok muhafaza masraflarının her ay arttığı belirtilmek suretiyle 48,10 dolarlık fiatın bu şartlar karşısında uygun görüldüğü bildirilmiş, ancak ödeme nisbetinin %65 serbest dolar ve %35 Türk-Çek Kliring anlaşması olarak değiştirilmesi istenilmiştir.

Ofis bu esaslara 3 günlükde opsiyon vererek firmaya bildirmiş, firma paskalya tatilleri dolayısıyla opsiyonun 6 nisana kadar uzatılmasını istemiş, ofis Bakanlığın muvafakatını da almak suretiyle firmanın isteğini kabul etmiş olmasına rağmen firma 7 Nisan 1961 tarihli cevabında dış piyasa ile ilgili bazı sebepleri ileri sürerek,

(Arpa piyasası hareketini kaybetmiştir . Alıcı mütereddittir. Yakında müzakereye tekrar avdet edeceğimizi umuyoruz .) şeklinde cevap vererek alıcı olmaktan çekilmiştir .

2 - 27.3.1961 gününde Ali Özarslan Fırması, 15 günlük opsiyon verilmek ve numuneler gönderilmek şartıyla 70.000 tona kadar FOB 49 serbest dolar dan alıcı olduğunu bildirmiştir .

Ofis numuneleri vermekle beraber 15 günlük opsiyon verilmesinin uygun olmadığını firmaya bildirmiştir .

Firma 28.3.1961 de tekrar müracaat ederek 5 günlük bir opsiyon istemiştir . Ofis , Bakanlığın da muvafakatını almak suretiyle 5 günlük opsiyon vermiştir . Firma 31.3.1961 tarihinde tekrar müracaat ederek opsiyonun bitiminden sonra 5 günlük yeni bir opsiyon istemiş , ofis de 6.4.1961 akşamına ka-

Esas No. : 1963/1
Karar No. : 1965/3

dar opsiyonu uzatarak durumu Bakanlığa bildirmiş ,Bakanlık da yapılan işlem uygun görüştür.

Fakat firma opsiyon müddeti içinde başkaca müracaat etmek suretiyle alıcı olmaktan vazgeçmiştir.

3 - 28.3.1961 tarihinde Yaşar Öner firması FOB 42 serbest dolardan 60.000 ton arpaya alıcı olduğunu Ticaret Bakanlığına bildirmiştir.

Bakanlık cevabında,verilen fiatın düşük olduğundan bahisle uygun görmediğini bildirmiştir .

(Fimanın teklif mektubunda , arparların henüz satışa çıkarılmadığı 14.9.1960 tarihinde 54.10 dolardan 20.000 ton arpaya alıcı olduğunun ofise bildirilmiş olduğu halde ofisçe bu satışın yapılmadığından şikâyetçi olduğu da görülmekte ,buna karşı ofisin o tarihte arparların henüz satışa çıkarılmadığını firmaya tebliğ olunduğu ve arparların 12.10.1960 tarihinden itibaren satışa çıkarılması üzerine de 13.10.1960 tarihli bir yazı ile durumdan haber verildiği halde o tarihten sonra bu firmanın hiç bir satışa katılmadığı anlaşılmaktadır .)

4 - 7.4.1961 tarihinde Ortasark İthalât ve İhracaat Firması FOB 48 dolardan 60.000 ton arpaya alıcı olmuştur . Fimanın şartları:

11 Nisan 1961 gününe kadar opsiyon verilmesi, ödemenin tamamının serbest dolarla veya %50 serbest dolar % 50 serbest marka yapılmasıdır .

Ofis teklifi uygun bularak Ticaret Bakanlığının muvafakatını istemiş Bakanlığın uygun bulması üzerine de gerekli opsiyon verilmiştir .

Buna karşı firma 10.4.1961 tarihli cevabında:

Fiatarın çok düştüğünden bahisle fiatı 10.000 ton için 38,5 dolara, geri kalan kısmı için de 38 dolara düşürdüğünü bildirmiştir ,Ofis fiatı düşük bulduğundan Bakanlığın da tasvibini almak suretiyle teklifinin kabulünün mümkün olmadığını firmaya bildirmiştir .

5 - 8.4.1961 tarihinde Besim Raci Firması Ticaret Bakanlığına müracaat ederek , 48.50 dolardan , 12.4.1961 gününe kadar opsiyon vermek şartıyla 60.000 ton arpaya alıcı olduğunu bildirmiştir.

Tetkiki ile mütalâasının bildirilmesi için gönderilen bu teklife karşı ofis tarafından verilen cevapta :

Esas No. :1963/1

Karar No. :1965/3

Daha önce Ortaşark firmasına 60.000 ton için 11.4.1961 gününe kadar opsiyon verilmiş olduğundan şimdilik bu firmaya 25.000 ton için istenilen opsiyonun verilmesi ,Ortaşark teklifinin neticesine göre miktarın 60.000 tona çıkartılabileceğinin ve teklif olunan fiatın da serbest dolar olduğunun teyi ettirilmesinin uygun olacağı bildirilmiştir.

Ancak ofis tarafından gerekli tebligatın yapılabilmesi için dilekçesinde adres olarak gösterdiği Belvü Palas otelinden , telefon rehberinden , Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinden yapılan araştırmalarda bu isimde bir kimse bulunmadığı anlaşılmıştır.

6 - 10.4.1961 tarihinde Eligold Firması FbB 45 dolardan 10.000 ton beyaz arpaya alıcı olmuştur .Firmanın şartları:

(Ödemenin %50 serbest dolar %50 Türk-Çek kliringinden olması ,8 gün opsiyon verilmesi , serbest destination tanınması ,çarşanbaya cevap gelmesi.) dir .

Ofis , fiatın düşüklüğüne işarette teklifi Bakanlığa bildirmiş , Bakanlıkta ofis düşüncesine katılarak teklifi uygun görmediğinden firmaya ofisçe (telinizdeki şartlarla opsiyon verilmesinin mümkün) olmadığı bildirilmiştir.

7-10.4.1961 tarihinde Andercomp (Lozan) firması 60.000 ton arpaya şu şartlarla alıcı olmuştur.

(Mal bedeli istiflenmiş 47 dolar ve % 35 i karşılıklı kliring dolar fiatı üzerinden ödemek şartıyla 48.15 dolar olacak , ofisin Fern teklifi alındıktan üç gün zarfında telle cevap verilecek ve teminatı yatırılacak.) b şartlarla ofisten kat'i teklifin tellenmesi istenilmiştir .

Ofis , bu teklifi Bakanlığa intikal ettirerek :

(İstanbula gelen firma mümessilinin görüşmek üzere Genel Müdürlüğe davet edildiği ve yapılan temas neticesinin ayrıca bildirileceğini)de işaret etmiştir .

Ticaret Bakanlığı tarafından 11.4.1961 tarihinde 5/6392 sayılı yazı ile ofise verilen cevapta:

(47 serbest dolarlık teklife mevzuatınız hükümleri ve cari usuller dahilinde teminat gösterilmesi şartı ile 3 günlük opsiyon verilmesinin ,)

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

uygun görüldüğü bildirilmiştir.

(Firma mümessili 12.4.1961 tarihinde Ankaradan Ofise yazdığı bir mektup da ; evvelki tekliflerine atıf yaparak :

(47 serbest dolar veya %70 serbest,%30 Türk - Çek kliringi veya diğer memleketler kliringind^e ödemeli olmak üzere 48.10 dolar üzerinden) 15.4.1961 tarihine kadar opsiyon istemiştir .

Ofis bu müracaatı da Bakanlığa intikal ettirmiş ve :

(Firmanın mümessilini Türkiyeye göndermesi için ciddiyetine bir işaret sayılır.Bu firmaya da teminat aranılmadan talep ettiği kısa vadeli opsiyonu verilmesi , diğer firma çalışmalarının neticesiz kalması muvacehesinde uygun mütalâa) edildiğini bildirmiştir .

Bakanlıkça %70 serbest dolar ve %30 Türk-Çek kliringinden ödemeli 48.10 dolardan istenilen opsiyonun verilmesinin uygun görülmesi üzerine firmaya teklifinin kabul edildiği ve istenilen opsiyonun da verildiği bildirilmiş ise de firmadan alınan 15.4.1961 tarihli cevapta :

(...Son olarak muhtelif alıcılarımızın maalesef çekildiklerini bildiririz. Hali hazır 41 FOB Dünya fiatı üzerine dikkatinizi çekeriz.)denilmesi karşısında Ofis firmaya resen , teklifleri arasındaki tezada işaretle bunun ciddiyetle kabili telif görülmediği yolunda cevap verilmiş ve aynı zamanda 18.4.1961 tarihli bir yazı ile olaydan Bakanlığa bilgi verilmekle beraber:

(Bundan böyle zararlı ve neticesiz olduğu anlaşılan opsiyonlu çalışma yapılmayarak 11.4.1961 tarihli ve 5/6392 sayılı talimatlarında da açıklandığı üzere , ilân şartlarımıza göre ve teminata bağlı olarak alınacak ferm teklifler tetkike tabi tutulacaktır .

Diğer taraftan 60.000 ton arpanın andlaşmalı devletlerden birine ihrac suretiyle elden çıkartılması faydalı mütalâa edilmektedir .) denilerek arpanın satılmamasından doğan endişeleri belirtmektedir .

Buna karşı Ticaret Bakanlığı ; 24.4.1961 tarihli bir yazı ile , söz konusu 60.000 ton arpanın (bilâteral andlaşmalı memleketlerden birine ihrac edilmesi hakkındaki) Umum Müdürlük teklifinin uygun görülmediğini bildirmekle beraber yukarıda 5 sıra sayıya kayıtlı Besim Raci Firmasının teklifi münasebetiyle Ofise yazdığı 24.4.1961 günlü ve 7305 sayılı diğer bir yazıda:

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

(60.000 ton beyaz arpa için son zamanlarda vaki olan müracaatların hiç bir teminata istinat etmeden yapıldığı ve opsiyon talep edildiği ve neticede hiç bir müsbet sonuç elde edilemediği malûmdur.

Bu durum fiyatlarımızın ifşa edilmesini ve malın bir müddet boş yere bağlı kalmasını mucip bulunmakta ve bu kabul tekliflerin ciddi olması hususunda şüpheyi davet etmektedir .

Bu itibarla badema vaki olacak müracaatların dikkate alınabilmesi için mevzuatımızın hükümleri ile cari usuller dahilinde gerekli teminatın istenmesinin usul ittihaz edilmesi .....) bildirilmektedir .

Bu suretle arpa satışlarında uygulanan bir devrenin daha kapandığı görülmektedir .

DÖRDÜNCÜ DEVRE: Bundan evvelki devrede gerek Bakanlıkça , gerekse Ofiş söz konusu 60.000 ton arpanın büyük zarara uğramadan behemehal elden çıkarılması bunun için de her yapılan talebin ciddiye alınıp muameleye konulması usulünün uygulandığı ve fakat buna rağmen satışın sağlanmaması karşısında alıcıları bağlayıcı teklifler vermeğe zorlayarak satışın sağlanabilmesinin denenmesine karar verildiği görülmektedir .

Bu karardan sonra alıcı olan firmalarla tekliflerinin gördüğü muamele şöyledir :

1 - 24.1.1961 tarihinde Yaşar Öz Fırması , 60.000 ton arpanın tamamına tonu FOB 40 serbest dolardan alıcı olduğunu , teklifi kabul edildiği takdirde teminatını vermeğe hazır bulunduğunu bildirmiştir.

Ofis bu teklifi Ticaret Bakanlığına intikal ettirmeğe lüzum görmeksizin:

(Tekliflerin tetkik olunabilmesi için muvakkat teminat yatırılmasının şart olduğu) yolunda cevaplamıştır .

2 - 19.5.1961 tarihinde Eligold "Paris" Fırması Ofise yaptığı bir müracaatla 60-75 long ton arpaya long tonu 48.25 dolardan alıcı olduğunu bildirmiştir .Fırmanın esas şartları şunlardır:

(Bedelin %65 i serbest dolar olarak,%35 i Bank Of England da tütün iç bloke edilmiş hesaptan ödenecek ,bütün destinationlar fırmanın opsiyonuna ta

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

bidir, " yani serbest destination" , teklifin kabulü halinde yetkili Türk makaleleri bloke edilmiş tütün hesabından tediyeye mutabakatını Ankaradaki İngiltere Sefaretine teyit edecek, teminatı, cevap alındıktan sonra yatırılacak.)

Bu teklife ofisçe , Ticaret Bakanlığına uğratmadan , verilen cevapta :

(Ancak teminata bağlı Fern tekliflerin dikkat nazara alınacağı) bildirilmiştir .

Bu konu ile ilgili olmak üzere firmadan 23.5.1961 , 28.5.1961, 31.5.1961 ve 8.6.1961 tarihlerinde olmak üzere 4 telgraf daha gelmiş ve bu telgraflarda da firma kısmen evvelki teklifini teyit etmiş ve kısmende metrik tonu 48,25 dolar olan ofis mukabil teklifine göre tediye şartlarını %50 transferi kabil sterlin %50 tütün hesabından olmak üzere değiştirmiş ve ofis tarafından bu müracaatlara bazen resen, bazen de Ticaret Bakanlığının tasvibini aldıktan sonra verilen cevaplarda :

(60-75 bin ton arpanın satılabileceği , teklif edilen fiatın metrik ton üzerinden kabul edileceği , teklifin teminat yatırılmak suretiyle teyit olunması) istenilmiş ve firmaca teminat yatırılmadan muhaberata devam olunması üzerine , (ancak teminatlı fern tekliflerinin nazara alınabileceği, bunun dışındaki teklifler üzerine herhangi bir muamele yapmak imkânı olmadığı) tekrar edilmiş ve firmanın 19.5.1961 de yaptığı ilk teklifi ile başlayan müracaatı da böylece neticelenmeden sona ermiştir .

3 - 24.5.1961 tarihinde Sait Akson Firması Ticaret Bakanlığına müracaat ederek : 60.000 ton arpaya FOB 40 serbest dolardan alıcı olduğunu , İtalya ve Hollanda'daki alıcılara ile kat'i bağlantı yapabilmek için mevzu hakkındaki kararın bildirilmesini istemiş ve Bakanlıkta bu mektubu (aidiyetine binaen) Ofis Genel Müdürlüğüne göndermiştir .

Ofis tarafından firmaya 12.6.1961 tarihinde verilen cevapta:

(Teklif edilen fiatın dünya piyasasındaki en düşük fiat olduğu , ilân ve satış hususî şartlarına göre ve teminata bağlı fern teklifin , fiat da müsait olmak şartı ile dikkate alınabileceği) bildirilmiş ve neticeden Bakanlığa da bilgi verilmiştir .

4 - 31.5.1961 tarihinde Mehmet Canlı Firması Ofise müracaat ederek

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

60.000 ton arpaya 44 dolar 5 sentten serbest dolar veya mark olarak alıcı olmuş 48 saatlik opsiyon istemiştir .

Ofis bu teklifi , Bakanlığa bildirmeden

(Opsiyonlu çalışmak usulümüzden değildir.İstanbul Bölgesinden alacağı nız satış ve ilân şartlarına uygun teminatlı ferm teklifinizin tetkiki mümkündür).Yolunda cevap vermiştir .

5 - 1.6.1961 tarihinde Baha Bulum firması ofise müracaat ederek 60.00 ton arpaya 43 dolardan alıcı olduklarını,uygun görüldüğü takdirde teminat yatırılacağını ve teklifin 3 gün opsiyonlu olduğunu bildirmiştir.

Ofis bu teklife,Bakanlığa uğratmadan:

(Opsiyonlu çalışmak usulümüzden değildir.İstanbul Bölgesinden alabileceğiniz satış ve ilân şartlarına uygun teminatlı ferm tekliflerin tetkiki mümkündür .) yolunda cevap vermiştir .

6 - 9.6.1961 tarihinde Bremear Ticaret Limited Şirketinin Ankara Şubesi , Ofise müracaat ederek firmasının arparın tamamına,bedelin %50 nin Esliha Anlaşmasından ödenmek üzere talip olduğunu, 7 gün opsiyonlu olarak er düşük fiatın bildirilmesini istemiştir .

Ofis buna :ilân ve satış hususî şartlarından bir takım göndererek:

(Bu şartlar dairesinde yapılacak teminata bağlı ferm tekliflerin tetkiki mümkün bulunmaktadır.) cevabını vermiştir.

7 - 15.6.1961 tarihinde Ortaşark İthalât ve ihracaat Firması Ticaret Bakanlığına müracaat ederek 60.000 ton arpaya 39.20 serbest dolardan alıcı olduklarını bildirmiş ve bu fiat kabul edildiği takdirde ferm alıcı olduklarını kaydetmiştir .Ticaret Bakanlığı bu müracaata:

(Arpa satışı için müracaatların Toprak Mahsulleri Ofisinin mevzuatı dahilinde teminatlı olarak yapılması iktiza ettiğinden mezkûr ofise baş vurulması cevabını vermiştir .

8 - 6.7.1961 tarihinde BUNGE Firması Ofise müracaat ederek 50.000 ton arpaya alıcı olmuştur . Firmanın belli başlı şartları şunlardır:

(Ton fiatı FOB 45 dolardır. Bedelin %65 i serbest dolar olarak ,%35 : tütün de Türk - İngiliz Esliha anlaşması hesabından ödenecektir veya bedelin

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

tamamı tütün hesabından ödemek üzere ton fiatı 55 dolardır. Tediyeinin tütün hesabından yapılmasını kabul ettiklerini Türk Makamları İngiliz Sefaretine derhal bildireceklerdir . Mukavele akdi ve ihracaat için bir Türk ihracaatçı tevkil olunacaktır . Teminat İstanbul Bölge Müdürlüğüne tevdi olunmuştur. Aynı şartlarla 19.7.1961 çarşamba akşamına kadar da ikinci 50.000 ton için şirketimize opsiyon verilmelidir.)

Ofis bu müracaatı 7.7.1961 tarihinde Ticaret Bakanlığına intikal ettirerek teklifin , bedelin tamamının Esliha anlaşmasından ödenmesini ön gören kısmının daha cazip olduğunu ve (arpaaların satışa çıkarıldığı tarihten itibaren yapılan tekliflerden en müsait 55 dolarlık bu tekliftir.) demek suretiyle bunu tercih ettiğini bildirmiştir.

Bu yazının altına ilâve edilen ve firmanın istediği ikinci 50.000 ton arpa hakkındaki bir nota da :

(Halen stoklarda beyaz arpa mevcudununun 30.6.1961 tarihi itibarıyla 99094 ton olup bundan 85.000 ton kadar kabili ihraç durumdadır .Bakiyesinin yeni mahsul alımlarından karşılanması mümkündür) kaydının bulunduğu görülmektedir .

Ticaret Bakanlığınca 8.7.1961 tarihinde verilen cevapta:

Teklifin incelendiği , %65 serbest %35 tütün hesabından ödemeli 45 dolarlık teklifin yalnız 50.000 ton için ve 1960 mahsulü olarak uygun görüldüğü bildirilmiştir.

Ofiste Bakanlığın tercihi dairesinde firmaya mutabakatını bildirerek satış yapılmıştır .

Dâva konusu olan bu satışın hangi safhalardan geçtikten sonra neticelendirilebilmiş olduğu aşağıda bütün tafsilâtı ile açıklanacağından alıcı firmaların tekliflerinin genel olarak mahiyetlerini incelemekte olduğumuz bu kısmında bu satış üzerinde daha fazla durulmasına mahal bulunmamaktadır.

9 - 7.7.1961 tarihinde ANDERCOMP "Lozan " firması Ofise telgrafla müracaat ederek :

(20.000 ton beyaz arpa için yarın öğleye kadar cevap almak şartı ile kat'i sipariş veriyoruz Fob tonu 16 sterlin yarısı kabili devir sterlin ,

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

%50 si de İngiltere Silâhlarına anlaşması hesabından Türk lirası üzerinden te-
diyeli geri kalan 40.000 ton için 4 günlük opsiyon) istenmiştir.

Ofis buna , Bakanlığın mütalâasını da almadan :

(Ferm teklifinizin teminata bağlanması şartı ile tetkiki mümkündür
Cevabını vermiştir.

Firma cevabında :

Evvelki teklifini yenilediğini , % yarım nisbetinde garanti gönderdi-
ğini , tediyeinin tamamının silâhlarına hesabından yapılması kaydıyla 18.3 ster-
lin fiat verdiklerini bildirmiştir .

Ofis bu sefer her iki teklifi de birleştirmek suretiyle Ticaret Baka-
lığına göndererek 18.3 sterlin teklifinin 50.82 dolara tekabül ettiği , BUN-
nin aynı mahiyetteki 55 dolarlık teklifi kabul edilmediğine göre bu teklifi-
nin de uygun görülmediği ve olunacak muamelenin bildirilmesi istenilmiştir:

Bakanlıkta aynı mütalâa ile teklifi uygun görmediğini ofise bildir-
miş ve firmaya da ofis tarafından ,

(Şartlar muvacehesinde fiatınız düşük görüldüğünden teklifinizin
kabulü mümkün olmamıştır . Teminatınız iade edilecektir .) Yolunda cevap veril-
miştir .

10 - 15.7.1961 tarihinde Genel İhracaat , İthalât ve Sanayi T.A.Ş.
Ofise müracaat ederek 10.000 beyaz arpaya 33.50 serbest dolardan alıcı oldu-
klarını bildirmiş ve teminatta yatırmıştır .

Ofis teklifi , fiat düşük olduğundan uygun görülmediği mütalâası ile
Bakanlığa bildirmiş , Bakanlıkta bu düşünceye katıldığından firmaya Ofis ta-
rafından :

(Arpa için vaki teklifiniz Ticaret Bakanlığınca kabul edilmemişti
Yolunda cevap verilmiştir.

Bu arada , 26.7.1961 tarihinden itibaren arpanın satıştan kaldırılması
anlaşılacaktır . Nitekim dosyada mevcut olup Ofis Genel Müdürlüğünden İstana-
Bölge Şubesine yazılan 26.7.1961 tarihli ve 3021 sayılı telsiz mesajında :

(Ticaret Bakanlığınının 26.7.1961 tarih ve 6/9973 sayılı yazıları
ile 60.000 ton arpa ve 5.000 ton yulaftan şimdilik ihracı takarrur eden
50.000 ton arpa ile yetinilip bakiyesinin satış ilânından kaldırılması uygu

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

1964

görülmüştür .60.000 ton arpa ile 5.000 ton yulafa ait satış ilânının ilân tahtından kaldırılarak neticesinin bildirilmesi ve evvelce bildirildiği üzere ikinci bir iş'arımıza kadar 50.000 tonluk arpa satışının tescil ettirilmemesi)denmektedir .

Bu suretle arpa satışında yeni bir devre daha açılmıştır.

BESİNCİ DEVRE: Bu devrede arpa süresiz olarak ilân yolu ile satıştan kaldırılmış olmakla beraber arpa alım tekliflerinin arkasının kesilmediği, ve bu tekliflere bazen arpanın satıştan kaldırıldığı , bazen de iç piyasa ihtiyaçları düşüncesiyle tekliflerin olumsuz karşılandığı ve sadece resmî bir satış olan Tunus Hükümetine yapılan satışa izin verildiği görülmektedir .

Bu devrede yapılmış olan tekliflerde sırasıyla şöyledir:

1 - 26.7.1961 tarihinde Öner İthalât ve İhracaat Fiması Ofise müracaat ederek; satışa çıkartılan arpaların satış imkânına malik olduklarından bahisli ton başına FOB 41 serbest dolardan alıcı olduklarını , uygun görülüyorsa kat teminatı deruhte edeceklerini bildirmişlerdir .

Ofis , Ticaret Bakanlığının düşüncesini almaksızın gönderdiği 27.7.1961 tarihli yazısında :

(Arpalarımız 26.7.1961 tarihinden itibaren satıştan kaldırılmıştır .Diğer taraftan çalışma prensiplerimiz icabından olarak satış hususî şartlarımız hükümleri dahilinde yapılacak teminata bağlı firm teklifler tetkike tabi tutulmaktadır.) yolunda cevap vermiştir.

2 - 4.8.1961 tarihinde Genel İhracaat ve İthalât Sanayi Fiması Ofise müracaatla 60.000 ton arpaya 45 serbest dolardan alıcı olduklarını ve ayın dokuzuna kadar opsiyon verilmesini istemiştir. Teklif teminata bağlanmamıştır .

Ofisin, bu teklifi Bakanlığa intikal ettirmesi üzerine Bakanlıkça:

(Ofisiniz elinde ihraca müsponibl arpa miktarının halen BUNGE Fimasın bağlı bulunması ve iç piyasada yem durumunun gergin olması hasebiyle) firmaya opsiyon verilmesinin uygun olmadığı bildirilmiştir .Ve Ofişçe de firmaya

(Teklifiniz Ticaret Bakanlığınca kabul edilmemiştir .) yolunda cevap vermiştir .

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

3 - 17.8.1961 tarihinde Birtaş Firması, İsrail Ticaret Nezareti namına 5.000 ton arpaya FOB 45 dolardan ve Türk-İsrail Kliringinden ödenmek üzere alıcı olmuş ve teminatı da yatırmıştır.

Ofis bu teklifi Ticaret Bakanlığına intikal ettirerek: Telgraf muhteviyatını bildirdikten sonra:

(Arpaların 50.000 tonu BUNGE'ye satılmış ve bakiyesi de satıştan kaldırılmıştı . Birtaş Firmasının talebi Bakanlıklarınca uygun görüldüğü takdirde son durumu 18.8.1961 tarihli yazımızla arzolunan BUNGE Firmasına satışı mukarrer 50.000 tonluk arpanın % 35 lik kısmından , bu kısmın da satışın tahakkuku halinde diğer stoklarımızdan karşılanması kabil bulunmaktadır.)denilmek ve Baltık Borsaları fiyatlarına da değinilerek 45 dolarlık teklifin uygun olabileceğinin düşünüldüğü belirtilerek olunacak muamele sorulmaktadır.

Ticaret Bakanlığı, anlaşmalı memleketlerden biri olan İsrail'e Türk İsrail anlaşmasından ödenmek üzere arpa satışı yerine serbest dövizle arpa satışının imkânlarının aranıp bulunmasının uygun görüldüğü bildirmesi üzerine Ofis tarafından firmaya , teklifin Ticaret Bakanlığınca uygun görülmediği bildirilmiştir .

4 - Ofis tarafından Ticaret Bakanlığına yazılan 15.9.1961 tarihli ve 3843 sayılı bir yazıda: (

(9.9.1961 tarihinde Bakanlıklarına müracaatta bulunan ve kendileriyle görüşmemiz talimatlanan Tunus Heyeti ile aynı günde 20.000 ton arpa ve 500 ton kadar da yulaf satışı hususuna müzakerede bulunulmuş , 10.000 ton 1960 ve 10.000 tonu 1961 yılı mahsulü arpaları ve her tonu FOB 48 serbest dolar veya APA doları ile ve keza yulafın da beher tonu 48 serbest veya Apa doları ile satılması hususunda mutabakata varılmış ve bu mutabakat hükümetlerince de kabul edildiği takdirde satışın imza ve tescili hususunda Ankara Maslahatgözarlarını vazifelendireceklerini bildirerek ayrılmışlardır .

Bütün Maslahatgözarları, hükümetlerinin , muvafakatlarının geldiğini ve satış akdini imzaya yetkili kıldığını telefonla bildirmiştir .

8.9.1961 tarihini itibariyle Ofis elinde :

101.178 ton arpa

23.937 ton yulaf

125.110 Yemlik hububat bulunmaktadır.

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Bunlardan 36.500 tonu, BUNGE Firmasına yapılan 50.000 tonluk satışın %5 fazlasıyla teslimata , 21.500 tonu ise Tunus'a yapılacak satışın %5 fazlası ile teslimatı için tefrik edildikte geriye memleket ihtiyacı için 63.000 ton yemlik hububat kalmaktadır. Bu miktarın 13.000 ton kadari askerî ihtiyaçların yeni kampanyaya kadar karşılanması için kâfi olup bakiye 50.000 tonun geçmiş yıllar sarfiyatına kıyaslanmasında halk ihtiyacı ile 12.000 tona inmiş bulunan fevkalâde hal stokuna yetiyeceği anlaşılmaktadır. (Yulaf daha fazla olmak kaydıyla cüz'i de olsa yemlik alımlarımız devam etmektedir.) denilmekte ve baltık borsasında muamele gören arpa fiyatlarından da bahsedilmektedir .

Bilânare bu yazıya ek olarak Bakanlığa yazılan 21.9.1961 tarihli bir yazıda da :

Bu satışın 16.9.1961 tarihinde Ankara Ticaret Borsasına tesoil ettirildiği bildirilerek hükümet satışı mahiyetini taşıyan 20.000 ton arpa ile 500 ton yulaf için gerekli lisans emrinin verilmesi istenilmektedir .

Söz konusu 50.000 ton arpaya alıcı olarak fiyat veren firmalar yukarıda sayılanlardan ibaret olup Büyük Millet Meclisi Karma Komisyonu raporunda (Bizat Bakan Mehmet Baydur tarafından reddedilmiş) olarak gösterilen Bremer Firmasının 10 . 5 . 1961 günlü ve FOB 49 dolarlık bir teklifine dosyasında rastgelmemiş ve duruşmada da böyle bir teklifin mevcudiyeti tesbit olunamamıştır .

Buraya kadar yapılan açıklamalardan 1 Ekim 1960 - 15.9.1961 tarihleri arasındaki arpa satışının , bir birinden farklı usullerin uygulandığı beş devre geçirdiği , her devrede yapılmış olan arpa alım tekliflerinin o devrede uygulanan usuller dairesinde muameleye tabi tutulduğu , bunlardan büyük bir kısmının Ticaret Bakanlığının tamamen bilgisi dışında olarak ofis tarafından neticelendirildiği , Ticaret Bakanlığının bilgisine intikal ettirilmiş olanları hakkında da Bakanlık tarafından , Ofisin mütalâası dahilinde muameleye istikamet verildiği , sadece anlaşmalı memleketler hesaplarından ödeme şartı ile yapılmış olan teklifler karşısında, serbest dövizle veya hiç değilse daha çok kısmi serbest dövizle satış yapılması için Bakanlığın müda-

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

halede bulunduğu ve bu müdahalenin de dış ticaret dengesi bakımından pek tabii olarak yerinde sayılması gerektiği, bu muameleler esnasında dış piyasa fiyatlarının gerek ofis , gerekse Bakanlık tarafından devamlı surette takip olunduğu , esasen firmalar tarafından yapılan tekliflerde verilmiş olan fiyatlarında dış piyasa hakkında bir fikir verecek nitelikte buldukları ,dâva konusu olan BUNGE satışının da aynı esaslar dairesinde yürütülmüş olduğu , alıcı firmanın ve ya onun mümessili Transexportun herhangi bir surette himaye edildiğini gösterir hiç bir muameleye rastgelinmediği , gerek ofisin , gerekse Bakanlığın söz konusu arpaları , piyasanın verdiği imkân nisbetinde ve elde edilebilecek en iyi şartlarla satabilmek hususunda gayret ve hassasiyet gösterdikleri , bunun dışında bir muameleye yer verilmemiş olduğu görülmekte ve netice itibariyle Büyük Millet Meclisi Soruşturma Komisyonu raporunda bu kısma ilişkin olmak üzere ileri sürülen itham sabit olmamış bulunmaktadır .

3 - Raporun netice kısmının 3 numaralı bendinde :

(İşbu satışla tütün yerine arpanın Esliha Anlaşması çerçevesinde muamel görmüş olmasının , anlaşmalara , dış ticaret rejimine ve ticaret politikamıza uygun müdebbir bir politika olmaması ve anlaşmalı yolun tercih edilmesi halinde dahi , daha müsait tekliflerin red edilmiş olması bakımından ayrıca hazinenin zararına hareket olunmuştur.) denilmektedir .

Bu iddianın aydınlanabilmesi için yukarıda kısaca temas edilmiş bulunan dâva konusu BUNGE Firmasına yapılmış olan 50.000 tonluk arpa satışının nasıl başlayıp ne suretle neticelendiğinin bütün ayrıntıları ile gözden geçirilmesi gerekmektedir .

Ancak yukarıda , BUNGE Firmasının 6.7.1961 tarihinde Ofise müracaat ederek 50.000 ton arpaya hangi şartlarla ve fiyatlarla alıcı olduğu , bu konuda ofis ile Bakanlık arasındaki ilk yazışmaları ve neticede Bakanlıkça muvafık görülen esaslar dairesinde Ofisin mutabakatını firmaya bildirmiş olduğu teferruatı ile belirtilmiş bulunduğu oihetle burada bu hususlar tekrar edilmeyerek kalındığı noktadan itibaren bu firmaya yapılan satışın hangi safhalardan geçerek neticelendirilmiş olduğu açıklanacaktır .

Gerçekten Ofis tarafından bir taraftan firmaya %65 serbest,%35 tütün he-

G. Sadık

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

sabından ödemeli 45 dolarlık teklifin yalnız 50.000 ton için ve 1960 mahsulü olarak uygun görüldüğü bildirilmekle beraber diğer taraftan da Ticaret Bakanlığına yazılan 8.7.1961 günlü ve 2665 sayılı yazıda :

(BUNGE Firmasının 50.000 tonluk arpa hakkındaki teminatlı teklifine kabul cevabımız verilmiş olduğundan akit tamamlanmış olup formalite ile ilgili muamelenin ifası kalmış bulunduğundan İngiltere Sefaretine lüzumlu yazının sür'atle gönderilmesi) gerektiği bildirilmiştir .

Firma , Ofise verdiği 10.7.1961 tarihli tel cevabında:

Transexport mümessillerinin 11.7.1961 de Genel Müdürlükte temasa geçeceklerini bildirmiştir.

Ofis tarafından BUNGE İstanbul Şubesine çekilen 13.7.1961 tarihli telde

(50.000 ton arpanın satış hususî şartları , temsilciniz Cemil Parman ile varılan mutabakattan sonra hazırlanarak borsada tescili için İstanbul Şubemize postalanmıştır . İstanbul Şubemizle temasa geçilerek muvakkat teminatımızın kat'i teminata iblâğı ile tescil muamelenin temini) istenilmiş ve aynı tarihli bir yazı ilede , talimatın ve satış hususî şartlarının gönderildiği İstanbul Bölgesine bildirilmiştir.

Bu yazışmalardan BUNGE Temsilcisi olarak Cemil Parman'ın Genel Müdürlüğe geldiği ve Ofis ile aralarında mutabakata varıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim dosyada bulunan ve yukarıda münderecatından söz konusu edilen BUNGE'nin 6.7.1961 tarihli telinin arkasında da :

(Telde zikredilen bütün hesabından maksadın arpaların bütün destinasyonlarına sevk edilmesi olduğunu , İngiltere Sefaretine yazılacak tezkerede bu noktanın belirtilmesine zaruret bulunduğunu BUNGE'nin mümessili sıfatıyla tavzihen arz ederim . 13.7.1961

Transexport T.A.Ş. İdare Meclisi
Üyesi Cemil Parman)

meşruhatının verildiği görülmektedir .

Ofis tarafından 14.7.1961 tarihinde Ticaret Bakanlığına yazılan bir yazıda: Bakanlığın evvelki muvafakatına binaen firmaya gerekli tebligatın yapıldığı, firma mümessili Cemil Parman'ın geldiği ve firma teklifine Free destination kaydını vazarak tavzih ettiği bildirilerek olunacak muamele

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

sorulmaktadır.

Ticaret Bakanlığınca , Bakan adına müsteşar imzası ile verilen 17.7.1961 tarihli cevapta :

BUNGE Firmasına %35 - %65 ödemeli 45 dolardan satılan 50.000 tonluk beyaz arpanın sevkine Free destinationın kabulü hakkında teklifin uygun görüldüğü , İngiltere Sefaretine yazılacak yazıda bu hususa ayrıca temas edileceği bildirilerek gereğinin yapılması istenilmiştir .

İngiltere Büyük Elçiliğine yazılan ve Dış Ticaret Dairesi Başkanı tarafından imzalanan 18.7.1961 tarihli yazıda da :

(BUNGE Firmasına metrik tonu FOB 45 dolar fiatla ve mal bedelinin %35 i Türk İngiliz Esliha İstikraz Anlaşmasınınatitün hesabından, %65 i serbest dövizle ödemeli olarak Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğünce 50.000 ton 1960 mahsulü beyaz arpa satılmıştır.

50.000 ton beyaz arpanın sevkinde free destination Bakanlığımızca uygun görülmüştür .

Bilgi edinilmesi ve bu hususta hükümetimizin mutabakatının bildirilmesi) istenilmiştir .

Ofis tarafından Ticaret Bakanlığına yazılan 21.7.1961 günlü ve 2924 sayılı yazıda:

BUNGE Firmasına satılan 50.000 ton arpanın tescili için gerekli evrakın İstanbul Şubesine gönderildiği , Transexport firmasından alınan 19.7.1961 tarihli telgrafta ödemenin %35 lik kısmına taallük eden muamelelerin ifasını teminen 19.7.1961 tarihinden itibaren 5 günlük menil talep edildiği ve bu talep üzerine anlaşmanın 24.7.1961 günü akşamına kadar tesciline muvafakat edildiği bildirilmiştir . Bu arada Ticaret Bakanlığı 18.7.1961 tarihli bir yazı ile Surplus anlaşmasını tadil eden bir anlaşma metnini Ofise göndermiştir .

Bu anlaşmada yemlik hububat ihracı ile ilgili bir kayıt bulunduğunu tesbit eden Ofis Bakanlığa yazdığı 24.7.1961 günlü ve 2963 sayılı yazı ile:

(50.000 ton yemlik arpanın ihraç edilmek üzere satışı hakkındaki 8.7.1961 tarih ve 5/11834 sayılı talimatları gereğince satış hususî şartlarının tescili cihetine gidilmekte ise de 18.7.1961 tarih ve 5/12435 sayılı emirlerinin

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

ekini teşkil eden ve 11.1.1961 tarihli Surplus Anlaşmasını tadil eden 17.7.96 tarihli ekin birinci maddesinde alınacak mısırların kullanılması sırasında mısır ve diğer yemlik hububat ihraç edilemeyeceği kaydı bulunduğundan arpa ların ihracı konusunda olunacak muamelenin acilen) bildirilmesini istemiş ve aynı tarihte İstanbul Bölge ve Şube Müdürlüğüne gönderdiği telsiz mesajın da:

İkinci bir iş'ara kadar 50.000 tonluk arpa satışının tescil ettirilmemesini önemle bildirmiştir.

Transexport firması 27.7.1961 tarihli bir telde :

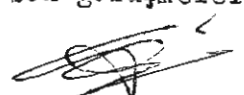
(BUNGE merkezinden , gösterilen tereddüt üzerine arpa satışının teşkilinin geciktirildiği ve tescil muamelenin ne zaman yapılacağı sorulduğu) bildirilmiş ve aynı firma tarafından 28.7.1961 tarihinde çekilen diğer bir telde de:

(50.000 ton beyaz arpanın hususî şartlarının imzasının gecikmiş olması sebebiyle İngiltere Bankasında tütün hesabı liralardan arpa işine tahsis edilecek meblâğ kalmadığı takdirde BUNGE arpa bedelinin tamamını serbest döviz olarak ödeyebileceğini ve ancak bu takdirde İngiltere Bankasında tütün hesabındaki Türk liralарının ahara devrinde tatbikini kabul ettiği son tenzilât nisbetinin arpa bedellerinin bu hesaptan ödenmesi tekarrur etmiş bulunan % 35 kısmına da tatbikinin kabulünü istemektedir .Bu tenzilât nisbeti İngiltere Bankasına resmî yoldan sorulduğunda ilgili makamlarımıza bildirilir)denilmektedir .

Ofis bu telgrafın metnini de Bakanlığa göndemiş ve olunacak muameleyi somuştur. Transexport Firması 5.8.1961 tarihli yeni bir tel ile :

BUNGE'den aldığımız malûmata göre İngiltere Bankasının Türk liralарını devrettiği firmalardan Londra'da müesses Bremear firması bu Türk liralарından yeter miktarını 50.000 ton arpa işine tahsis etmiş ve böylece mukaveleye ait formaliteleri tehir etmiş olmamızdan mütevellit 28.7.1961 tarihli telimiz de arzedilen endişesi zail olmuştur . Diğer taraftan mısır ithali mukavelesinin tefsiri ile alâkalı meselenin de mürtefi olduğu gerek vekâlet makamları ile gerekse Amerikan Misyonu ile dün kadar Ankarada yapılan son görüşmelerde

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

anlaşılmiştir . Bu durum muvacehesinde BUNGE lüzumlu akreditifi açtırmakta ve bu suretle esasen imzalanmış bulunan mukavelenin tatbikatına geçilmiş bulunmakta olduğundan yedinde mevcut muvakkat teminatımız yerine kat'i teminatımızın kabulü ile formalitelerin tekemmül ettirilmesi hususunda) İstanbul Şubemize acele talimat verilmesini istemiştir .

Ofis tarafından 7.8.1961 günlü bir yazı ile bu telgraf metni de aynen Ticaret Bakanlığına gönderilerek :

(Ofisimiz , Bremear Şirketine tütün hesabından ayrılan paranın olmayıp BUNGE Firması adına ve tasrihan arpa satışına ayrılacak Türk liralарının a pa bedelinin %35 lik kısmının ödenmesinde kullanılacağına İngiltere Büyü Elçiliğince teyidinden sonra satışın tescilinin muvafık olacağını mütalâa etmektedir .

Tescil için ayrıca mısır ithali ile ilgili anlaşmadaki menüiyet hükmünün de kaldırılması hakkındaki teşebbüs neticesine intizar edilmektedir denilmiş ve olunacak muamele sorulmuştur.

Ticaret Bakanlığı , Bakan adına müsteşar tarafından imzalanan 7.8.1961 tarihli ve 13923 sayılı yazı ile verdiği cevapta özetle:

1 - Bremear Firmasınınca 50.000 ton arpa için yeter Türk liralарının BUNGE'ye tahsis edildiğinin tevsiki için firmaya üç günlük mühlet verilmesi

2 - Tütüne muhassas Türk liralарının arpaya tefrik edilebileceği İngiliz Makamlarından alınacak bir vesika ile tevsik edildiği takdirde derhal akreditifin açılması için BUNGE'ye tebligatta bulunulması,

3 - Adı geçen firma bu hususu tevsik edemediği takdirde uzun zamandan beri sürüncemede kalan Ofisimiz Offertosunun sukut edeceğinin firmaya bildirilmesinin uygun görüldüğü ,

bildirilmiştir.

Ofis tarafından Transexport'a çekilen 7.8.1961 tarihli bir telde:

Bakanlığın ileri sürdüğü şartlar bildirilerek dört günlük mehil verilmiş ve şartlar yerine getirilmediği takdirde ofis offertosunun sukut edeceği bildirilmiştir . Aynı hususlar 9.8.1961 tarihli bir telsiz mesaj ile İstanbul Şube ve Bölgesine bildirilmiştir .

C. İsmail

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Fakat bu arada Transexport 7.8.1961 tarihinde kendiliğinden 16583 numara tahtında borsada teşvili yaptırılmış ve Ofisin tebligatına da 9.8.1961 günlü yazı ile :

Bu sefer istenilen tevsik şartlarının evvelki teklif ve şartlar meydanında bulunmadığı ,kat'i teminatın tescilden evvel İstanbul Şubesine gönderildiği , mukavelenin akit ve tescil edilmiş olduğu bu itibarla Oferto ve opsiyon sukutu meseleleri varit olmayıp ancak anlaşmanın tatbikatında husul gelebilecek bazı meselelerin yine tatbikat çerçevesi içersinde anlayış ile hallinin bahis konusu olabileceği , netice olarak anlaşmanın tekeemmül etmi bulunduğ u , bildirilmiştir .

Bu yazının altında 10.8.1961 tarihli Cemil Parman imzalı el yazısı ile yazılmış aşağıdaki not görülmektedir .

(Bu yazı üzerine bugün yapılan görüşmeye atfen Türk liralari hakkında tevsikini istediğiniz hususların 4 gün zarfında ikmaline maddeten imkân olmadığı ,50.000 ton arpanın % 65 lik kısmının serbest döviz ile ihracı sırasında bu hususların yerine getirilebileceği , mukavelede derpiş edilen yüklenme programına nazaran bu müddetinde takriben 10 Ekim 1961 tarihine rastlay çağını tavzihan arz ederiz .)

Bu arada Bakanlık Ofise yazdığı 10.8.1961 tarihli ve 14122 sayılı yazı ile :

(Amerika Büyük Elçiliğinden alınan 8.8.1961 tarihli yazıda Washington'dan alınan bir talimata atfen Türkiyenin , bira sanayiine elverişli (yemlik olmayan) arpa ihracaatının 17.7.1961 tarihinde Birleşik Amerika ile Türkiy arasında teati edilen notalarla memleketimize 10.000 ton mısır ithaline imkân veren anlaşmaya muhalif olmadığının bildirmekte olduğunu)tebliğ etmiş bulunmaktadır .

Ofis tarafından firmanın 9.8.1961 günlü mektubunu 11.8.1961 günlü yazı ile Ticaret Bakanlığına gönderilmesi üzerine Bakanlıkça verilen ve Bakan adına müsteşar tarafından imzalı 16.8.1961 günlü ve 14574 sayılı yazıda:

Özetle

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Bu konuda 15.8.1961 tarihinde Ofis mensupları ile Ticaret Bakanlığı memurları arasında bir toplantı yapıldığı , Ofis'in muhtar bir teşekkül olduğu , Bakanlığın sadece ikaz görevi bulunduğu , Bakanlık mensuplarının Ofis görüşüne katılmadıkları , bu bakımlardan:

1 - 50.000 ton arpanın %65 nin 45 serbest dolardan sevki ,

2 - Geri kalan %35 için kısa bir menil verilerek bu müddet içinde yeter Türk liralарının arpa satışında kullanılmasına dair Bank Of England 'ın garantisinin temin edilmesi şayet temin edilemezse mukavelenin bu kısım hakkında ofisinizle firma arasında bağlantı kalmayacağı ,

3 - Veya bu kısmın Türk liraları ile tediyesi mümkün olmadığı takdirde bir varyant olarak serbest dövizle tediyesinin sağlanması ;

nın tamamen ofise ait bir keyfiyet olduğu bildirilmiştir.

Buna karşı Ofis tarafından verilen 18.8.1961 günlü cevapta özetle:

1 - Ofisin Ticaret Bakanlığına bağlı olup hükümet talimatını alması gerekli bulunduğu ve bilhassa hazine zararına olan muamelelerde bugüne kadar tatbikatın da bu yolda cereyan ettiği ,

2 - Anlaşmaların Bakanlıkça uygulandığı ,

3 - Satılan arpaların fiyatının tayinin de biralık arpadan ziyade yemlik arpa niteliğinde sayılması gerektiği ,

Protokoldaki teşkilât mensuplarının tutumu , görüşlerin bildirilmesinden ibaret olup Bakanlık görüşünün aksine bir yolda ısrar edildiği manasına alınması gerektiği belirtilmiş buna göre gerekli talimatın verilmesi istenilmiştir.

Bakanlık aynı tarihte verdiği 14715 sayılı cevabında özetle:

1 - Bağlılık genel mahiyette olup her ticarî muamelenin Bakanlığın muvafakatından geçirilmesinin bahis konusu olmadığını ,

2 - Bakanlığın bu işle ilgisinin satış şartlarındaki Esliha Anlaşmasına taallük eden kısmın dolayısıyla olup buna tereddüp eden görevlerin yerine getirildiğini ve Bakanlık muvafakatının bildirildiğini ,

Ve buna göre evvelki talimatlar dairesinde gerekli işlemin yapılmasını bildirmiştir.

G. Sadık

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Ofis bunun üzerine 19.8.1961 tarihinde Transexporta çektiği bir tel ile Evvelki tebligatın yerine getirilmesi için 25.8.1961 tarihine kadar mühlet verildiği , aksi halde 26 Ağustostan itibaren %35 lik kısım ile kendisini bağılı adetmediğini bildirmiş ve mühletin kâfi olacağına dair Transexporta itirazı . Üzerine de mühleti 5 Eylül'e kadar uzatmıştır.

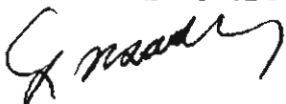
Bu muamele üzerine Bakanlıkça 25.8.1961 tarihli yazı ile gerek döviz gerekse Türk lirası alacağının tahsilinin geciktirilmiş olduğuna Ofisin nazarı dikkati celbedilmiş , Ofis tarafından buna verilen 29.8.1961 tarihli cevabı da , firmaya 5 Eylül'e kadar mühlet verilmiş olmasının yükleme programında bir değişiklik yapamayacağı belirtilmek suretiyle yapılan işlem savunulmuştur .

Nihayet İngiltere Büyük Elçiliği Ticaret Müşavirliğinin 4 Eylül 1961 tarihli ve 11279 /123 sayılı yazısı ile:

(Arpanın Birleşik Krallıktan başka bir memlekete veya memleketlere ihraç edilmesi şartı ile hükümetimin Türk parası için Bank Of England tarafından bloke edilmiş olan Türk lirası hesabından 7.700.000 lira masraf yapmayı kabul ettiğini bu yazıyla size bildiriyorum .) denilmek suretiyle satış muamelesinin bu şartı da yerine getirilmiş olduğundan Ofis Genel Müdürlüğü tarafından 9.9.1961 tarihinde : Satışın % 35 ine tekabül eden 17.500 ton arpa partisine ait muamele tekenmül ettirilmiş olmakla bu kısmın da tatbikatına geçildiği İskenderun Bölge ve Mersin Şube Müdürlüklerine bildirilmiştir .

BUNGE'ye yapılan bu satışın başından sonuna kadar geçirdiği safhalar yukarıda yapılan incelemesi de göstermektedir ki muamele tamamiyle ofisin inisiyatifi ile başlamış ve onun uygun gördüğü istikametlerde yöneltmiş olup Bakanlığın Ofisin görüşüne aykırı olan müdahaleleri :

1 - Firmanın teklif ettiği iki fiattan~~ı~~ bedelin tamamının tütün hesabından ödenmek üzere ton fiatı 55 dolardan olanı ofisçe uygun görüldüğü halde Bakanlıkça bu fiat uygun görülmiyerek firmanın diğer teklifi olan %65 serbest dolar, % 35 tütün hesabından ödemeli olmak üzere 45 dolarlık teklifin tercih edilmiş olması ,

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

2 - Bedelin tütün hesabından olan kısmının ödenmesi hakkında İngiliz Hükümetinin muvafakatının firmaca sağlanmasında gecikme görülmesi üzerine ve bu arada arpa fiyatlarında da bir yükselme hissedilmesi karşısında Ofis tarafından firmaya , sözü edilen muvafakatının sağlanması konusunda verilen mühtletlerin uzatılmasına Bakanlıkça rıza gösterilmeyerek Ofisin nazarı dikkatinin celbedilmiş bulunması ve zaman zaman adı geçen %35 kısma ait Ofis ofertusunun kaldırılmasının ofise telkin edilmiş olması .

Hususlarından ibaret olduğu ve bu müdahalelerinde de firmayı iltizam edici herhangi bir cihet bulunmadığı tesbit olunmuştur .

Diğer taraftan (işbu satışla tütün yerine arpanın Esline Anlaşması çerçevesinde muamele görmüş olmasının anlaşmalara , Dış Ticaret Rejimine ve Ticaret politikamıza uygun müdebbir bir politika olmaması) iddiasına gelince

Milletler arası anlaşmaların , taraf olan devletlerin rızaları ile her zaman değişebileceğinin tabii olmasına , ve söz konusu (hususî kredi ve silâhlanma istikrazı) ndan doğan İngiliz alacaklarının tasfiyesi konusunda hükümetimizle İngiltere Birleşik Krallığı hükümeti arasında aktolunan 9.aralık 1960 tarihli anlaşma ile tütün mübayaasına tahsis edilmiş bulunan Türk liralardan BUNGE firmasına satılan arpaların bedelinin %35 ni karşılayan 7.700.000 liranın birleşik krallıkta başka bir memlekete veya memleketlere ihracı şartı ile arpa mübayaasında kullanılması, yukarıda yapılan açıklamalar da da görüldüğü üzere , söz konusu anlaşmanın taraflarının teşkil eden Türkiye ile İngiltere Hükümetleri arasında, anlaşmada öngörölmüş bulunan usullere de uygun olmak üzere, varılan mutabakat üzerine kararlaştırılmış olduğuna gör muamelede iddia edildiği gibi (anlaşmalara aykırı) bir yön görölememiştir.

Keza dış piyasaya arpa satışının, Ameriya ile aramızda mevcut Surplus anlaşmasına aykırı bir tarafı da bulunmamıştır . Hernekadar satıştan sonra bir ara Ofis tarafından bu konuda bir tereddüt geçirildiği görölmekte isede , yukarıki açıklamalarda tafsilâtlı suretle belirtildiği üzere , bira sanayiine elverişli arpa ihracaatının söz konusu anlaşmaya muhalefeti olmadığı tesbit olunmak suretiyle bu tereddüdünde ortadan kaldırıldığı anlaşılmış bulunmaktadır.

Diğer taraftan dosyadaki malûmata ve duruşmada alınmış şahit ifadelerine

C. m. a. d. r.

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

göre bahis konusu 50.000 ton arpa , 1960 mahsulü olup satış tarihinde yeni yıl mahsulünün idrak edilme devresine girildiği ve evsaf bakımından da bira imalir elverişli olmakla beraber Garp memleketlerinin aradığı gibi yüksek vasıfta biralık cinsinden de olmadığı ve bu itibarla dış piyasalara satış imkânının idrak edilmediği kadar kolay bulunmadığı durumu ortaya çıkmaktadır .

Hernekadar tütünlerimiz aslında , arpaya nazaran güç satılan bir mal olması itibariyle tütün yerine arpanın ikame edilmiş olmasının sakıncalı olacağı akla gelebilir .Ancak o sene tütün yetiştiren komşu memleketlerde mavi küf hastalığının meydana çıktığı ve hatta kısmen bizim tütünlerimize de sirayet ettiği , bu halin o seneki tütün istihsaline yapacağı tesir yüzünden tütün dış piyasasında canlılık başladığı ve şu suretle tütün yerine arpa ikame edildiği tarihte tütünlerimizin dış piyasaya satılması imkânının ,1960 yılı arpasına nazaran daha elverişli bir duruma yükseldiği düşünülecek olursa olayda böyle bir sakıncalı durumun mevcut olmadığı da anlaşılır .Nitekim eski Tarım Bakanı Osman Tosun'un duruşmadaki şahadeti, tütünlerin o seneki durumunu doğruladığı gibi o tarihteki Dış İşleri Bakanı Selim Sarperin şahadeti de bu satış şartının kabulündeki sebepleri açıklamaktadır .

Bu bakımdan raporun netice kısmının 3 numaralı bendindeki iddia da sabit olmamış bulunmaktadır .

4 - Raporun netice kısmının 4 numaralı bendinde:

(Arpanın anlaşmalı memleketlere ihracına karar verildiğini freedestination şartı tanıdığından diğer firmalara ,piyasaya ilân edilmiyerek alıcı piyasanın ziyanına sebebiyet verilip satışın aleniyet dışında alıcı BUNGE firmasının inhisarına terk edilmesinin yolsuz ve usulsüzlüğü tesbit olunmuş ve bunun alıcı firmayı korumak maksadiyle yapıldığı kabul edilmiştir .) denilmektedir .

Bu bentteki (arpanın anlaşmalı memleketlere ihracına karar verildiğinden) bahseden deyim ile satış bedelinin % 35 nin İngiliz Esliha anlaşması çerçevesi içersinde ödenmesinin kabul edilmiş olduğunun kastedildiği anlaşılmakta ; freedestination şartının tanıdığından bahsedilmekle de satılan arparların ,alıcı firmaların mensup olduğu memleket dışındaki diğer bilcümle memleketlere de sevk olunabilme ve oralarda sarf ve istihlâk edilebilme imkânının

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

alıcıya verilmiş olması hususuna değinilmiş bulunmaktadır .

Yukarıki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere söz konusu arpalık ilân yolu ile ve müddetsiz olarak satışa çıkarılmış ,keyfiyet gazetelerle ilân edildiği gibi Ofis merkeziade ve belli şubelerinde ilân tahtalarına da asılmış bulunmaktadır .

Bu duruma göre idare bu satışta ,teklif bekleyici duruma geçmiş olup nitekim firmalar bu ilândan sonra tekliflerini yapmağa başlamışlardır. Yukarıda görüldüğü gibi firmalarca,ilân şartlarına uygun olup olmadığına bakılmaksızın işlerine gelen her çeşit teklif yapılmış ve ofisçe de bunlar incelenerek gerekli işlemlere tabi tutulmuş bulunmaktadır.

Yukarıda birer birer incelenmiş bulunan tekliflerden de anlaşılacağı üzere alıcı firmalar tekliflerini serbest dolar veya anlaşma hesaplarından ödemek kaydıyla yapmakta ve münhasıran , anlaşma hesaplarından ödeme teklif ettiği gerekçesiyle herhangi bir teklifin redde uğradığı da görülmektedir .

Esasen ofisin ilân şartlarınının (sair hususi şartlar) başlıklı II numara bendininin C fıkrasınının A işaretli kısmında bilâteral anlaşmalı memleketler satış yapılması halinde anlaşma hesabından da satış yapılabileceği açıkça yazılı bulunmaktadır.

Keza teklifçi firmalardan Eligold , yukarıda tafsilâtı yazılı bulunan 2.3 1961 ,10.4.1961 ve 19.5.1961 tarihli 3 teklifinde de Freedestination şartını koymuş bulunmakta ve ilk iki teklifin de , satış bedelinin belli bir kısmının Türk - Çek anlaşmasından ve üçüncü teklifin de Esliha anlaşması tütün hesabından ödeneceği ve aynı zamanda bu son teklifin de tütün hesabından tediye mutabakatını İngiltere Elçiliğince teyit olunması kayıtlarınının mevcut bulunduğu görülmektedir .Bu tekliflerin neticelenememiş olmalarınının ; mücerre bu kayıtları ihtiva ettiklerinden ileri gelmeyip başka sebeplerden dolayı netice alınmadığı yukarıda görülmüştür .

Şu suretle raporda alıcı firmanın korunması maksadiyle yapılmış birer yolsuzluk olarak gösterilen hususların teklifçi firmaların isteklerine açık bulunduğu ve evvelki tekliflerden , münhasıran bu hususları ihtiva ettiği için redde uğramış herhangi bir teklifin de mevcut olmadığı anlaşılmaktadır

G. Maday

[Signature]

Esas No. :1964/1

Karar No. :1965/3

Diğer taraftan söz konusu BUNGE firmasına yapılan satışta Freedestinatio şartının satıştan sonra ve sırf firmayı korumak maksadiyle kabul edilmiş olduğu iddiası da varit olmamaktadır .

Hernekadar sözü geçen satışın yukarıda yapılan açıklamasında :

Satışın tekemmül ettiği 8.7.1961 tarihinden sonra, firma temsilcisi Cemil Farman'ın bu noktanın açıklanması maksadiyle 6.7.1961 tarihli firma teklif tel yazısının arkasına 13.7.1961 tarihinde:

(Telde zikredilen tütün hesabından maksadın , arparların bütün destinasyonlara sevk edilmesi olduğunu , İngiltere Elçiliğine yazılacak tezkerede bu noktanın belirtilmesine zaruret bulunduğunu , BUNGE mümessili sıfatıyla tavzihen arz ederim.)meşruhatını verdiği görülmekte ve bilâhare İngiltere Büyük Elçiliğinden alınan metni yukarıda yazılı muvafakat mektubunda da (arpanın birleşik krallıktan başka bir memlekete veya memleketlere ihraç edilmesi şartı ile) denilmek suretiyle bu şartın kabul edildiği anlaşılmaktadır .

Ancak İngiliz Esiha anlaşmasının takviyesi maksadiyle aktolunan 9.Aralık 1960 tarihli tütün anlaşmasına göre ,satılacak tütünlerin Birleşik krallık dahil ve haricinde istihlâk olunması kabul edilmiş olduğuna göre aynı anlaşmadaki tütün yerine , anlaşma yolu ile ikame olunacak diğer bir maddenin de aynı müsaadeden faydalanması anlaşma hükmünün bir neticesi sayılmak gerekir . Binaenaleyh adı geçen firma daha ilk teklifinde bedelin % 35 nin tütün anlaşmasından ödeneceğini ileri sürmüş ve ofisçe de bu teklif kabul edilmiş olmakla Freedestination satış akdinin başlangıcında , karşılıklı olarak teklif ve kabul edilmiş durumdadır .

Firma temsilcisinin sonradan yaptığı müracaatta da esasen bu noktaya işlemlerle çıkacak tereddütleri başlangıçta gidemek maksadiyle durumun tavzihi istenilmiş bulunmaktadır .

Bunun gibi Elogold firması da ,yukarıda açıklandığı üzere , daha evvelce yapmış olduğu üç teklifinde de bu şartı ileri sürmüş bulunmaktadır .

Bu suretle satışın aheniyet dışında BUNGE firmasının inhisarına terk edilerek firmanın korunduğu iddiası da sabit olmamış bulunmaktadır .

5 - Raporun netice kısmının 5 numaralı bendinde:

C. Masad

[Handwritten signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

(Firmanın teklifinin tahakkuk edebilmesi yabancı devletlerin muvafakatına anlaşmaların tadiline ve ayrıca Bremear firmasının muvafakatına bağlı olduğu meydanda ve bu teklifinin ferm bir teklif mahiyetinde telâkkisi mümkün değilken , evvelce ferm olmadıkları bahanesiyle red edilmiş diğer teklifler muvafakatında , şartların sağlanması aylarca vakit almış ve binnetice ofis aleyhine , neticelenememiş bir teklif ferm telâkki edilmekle zarara bilerek sebebiyet verildiği anlaşılmıştır ...) denilmektedir .

Burada ileri sürülen hususlar firmanın teklifinin ferm olmadığını gerektiren nitelikte değildirler .Zira firmanın teklifi , herhangi bir opsiyona , veya herhangi bir şekilde kendi ihtiyarı ile teklifinden vazgeçme imkânına bağlanmış değildir .Söz konusu hususların yerine getirilmesi veya getirilmemesi sadece firmanın elinde olmayıp idarenin de takip ederek muamelelerin tamamlanmasını sağlama imkânı mevcut bulunmaktadır .

Bu sebeple , firma teklifinde bulunan bu şartlar , teklifin ferm nitelikte olmasını önleyemez .

Bedelin % 35 şinin tütün anlaşmasından ödemesinin sağlanması bu anlaşmadaki ön görülen usuller dairesinde Türk ve İngiliz makamlarının muvafakat etmelerine bağlı olup nitekim o usuller dairesinde bu cihet sağlanmıştır .

Kaldı ki bu muamele sadece BUNCE Firması hakkında ve istisnai nitelikte yapılmış da değildir . Zira yukarıda da görüldüğü üzere Eligold Firmasının 19.5.1961 tarihli teklifi de % 65 şerbest dolar ,% 35 tütün hesabından ödemeli ve hatta bu cihetin İngiltere Sefaretine de teyit ettirilmesi şartlarını ihtiva ettiği ve aynı firma 23.5.1961 , 28.5.1961 , 31.5.1961 ve 8.6.1961 tarihli mükerrer müracaatları ile talebinde ısrar etmiş olduğu halde bu firmanın teklifleri söz konusu şartlar bakımından ferm olmadığı gerekçesiyle değil , teminata bağlı olmadıklarından reddedilmiş bulunmaktadır .

Diğer taraftan İngiliz Esliha Anlaşması ile irtibatlı konunun neticeye bağlanmasının uzadığından ve aylarca vakit aldığından bahis olunmaktadır. Bir anlaşmanın tadili ile neticelenecek bir muamelenin , gerektireceği formaliteler sebebiyle uzunca bir vakit alması tabiidir ve böyle bir şartı ihtiva eden teklif daha bidayette kabul edilirken bu cihet de öngörülmüş demektir .

G. Özdemir

[Signature]

Esas No. : 1964/1

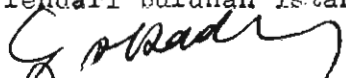
Karar No. : 1965/3

Kaldı ki BUNGE firmasının bedel hakkındaki iki yönlü teklifinden ; tamamı tütün hesabından ödemeli 55 dolarlık olanı ofis tarafından tercih edilmiş ve bu cihet maliyetin korunması gerekçesiyle Bakanlığa da bildirilmiş iken Bakanlıkça bedelin % 65 şinin serbest dolarla ve ancak % 35 şinin tütün hesabından ödemeli 45 dolarlık kısmı kabul edilmek suretiyle, sonradan bu satışın neticelendirilmesi sırasında görülmüş olan mahzurların büyük ölçüde önlenmesi ile birlikte dış ticaret dengesinin muhtaç olduğu serbest dövizin de sağlanması hedefinin güdüldüğü anlaşılmaktadır .

Diğer taraftan firmanın temsilcisi Transexport tarafından , ofisçe yapılarak 19.8.1961 tarihli tel tebligata 21.8.1961 tarihinde yine tel ile verilen cevaptaki :

(50.000 ton arpaya dair 19.Ağustos. 3417 sayılı teliniz alınmıştır. Bu teklifinizle prensip itibariyle mutabıkız . Ancak Türk liralara hakkında istenecek tevsik muamelesinin İngilterede 3 vekâleti ilgilendiren bir merasime tabi olması ve bazı ilgililerin Ağustos sonuna kadar mezun bulunuşu itibariyle 25. Ağustos'a kadar verilen mühlet maalesef kâfi ve makul değildir...) Zira tevsik şartı tarafımıza ilk def'a 8 Ağustos telinizde beyan buyrulmuştur .Şifahen arzettiğimiz veçhile mukavelenin tadili mahiyetinde olan bu gibi hususlarda tarafların rıza ve muvafakatlari tabiidir .Arzedilen bu esbap dolayisiyle iki şekil teklif ediyoruz : Birinci şekil, 19.8.1961 tarihli telinizdeki mehlinin 5 Eylül'e kadar uzatılmasıdır . İkinci şekil , akreditifte zikri geçen bu Türk liralari hakkında arpaların % 65 ine tekabül eden 32.500 tonluk kısmı sevk olununcaya kadar İngiltere makamlarının muvafakati alınmazsa %35 şe tekabül eden 17.500 tonun bedeli de serbest dövizle ödenecektir . Suretinde akreditife bir hüküm ilâvesidir .) denilerek teklifin ferm olan niteliği teyit edilmiş buna karşı ofisçe verilen 22.8.1961 günlü ve 3457 sayılı telgrafta : istenilen mühlet verilmekle beraber bu mühlet içinde de muamele tamamlanmadığı takdirde :

(.....veya açtırılmış bulunan akreditifinizde yer alan 826.875 dolarlık kısmın da 1.535.625 dolarlık kısmın şartları dahilinde ve fiatta herhangi bir tenzilât yapılmadan serbest dövizle ödeneceğinin muhabir banka tarafından akreditif lehdarı bulunan İstanbul Şubemize teyidi şartlarına muallâk olarak

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

bu kısmın da satışına muvafakat ediyoruz .) denilmek suretiyle Ofis alacağı muhtemel yeni uzatma veya risklerden kurtarılarak teklifin (ferm) durumu daha da pekleştirilmiştir. Mühlet içersinde muamele tamamlanmış olduğundan bu ikinci şartın uygulanmasına mahal kalmamıştır.

Bu sebeplerle raporun 5 inci bendinde ileri sürülen iddialar da sabit olmuştur .

6 - Raporun netice kısmının 6 numaralı bendinde :

(Alıcı firma zaman kazanmak gayretiyle mütemadiyen kendisini ofise bağlı telâkki etmez ve icabı kabulün henüz tahakkuk etmediği yolundaki tutumu ve verilen mütevali ve maksatlı mehillere ademi riayeti sebebiyle teklifin sukût ettirilmesi mümkün iken bu cihet ihtiyar edilmiyerek alıcı firmanın tek taraflı iradesiyle muamelenin borsada tescil ettirilmesine göz yumulması zararın tahakkukuna sebep olmuştur .) denilmektedir .

Dosyadaki bilgilere göre firmanın 6.7.1961 tarihli teklifinin kabul edildiği Ofis tarafından firmaya 8.7.1961 tarihinde bildirilmek suretiyle akit tamamlanmış ve firma temsilcisinin 11.7.1961 re kadar Genel Müdürlüğe gönderilmesi de firmaya bildirilmiştir .

Firmanın teklifinde ^{bedelin} %35'nin Türk İngiliz Esliha İstikraz anlaşmasının tütün hesabından ödemeli, olacağı ve Türk makamlarının bu hususu kabul ettiklerinin İngiltere elçiliğine derhal bildirilmesi gerekeceği kaydı bulunmaktadır .

Firma tarafından , temsilcilerinin 11.7.1961 de Genel Müdürlükle temas edecekleri bildirilmiş ve firma mümessili tarafından teklif mektubunun akresına bütün destinationlara sevk edilmesi kaydının teklifinde mündemiç bulunduğu dair olan ve yukarıda metni yazılı bulunan 13.7.1961 tarihli meşruhat verilmiş , 13.7.1961 tarihinde ; arpa satış hususî şartlarının Ofis İstanbul Şubesine gönderildiği , temasa geçilerek kat'i teminatın yatırılması ve tescil muamelesinin temini hususu , BUNGE İstanbul Şubesine tebliğ edilmiş , 18.7.1961 tarihinde arpa satış bedelinin % 35 nin Türk İngiliz Esliha İstikraz anlaşmasının tütün hesabından ödenmesi için İngiltere hükûmetinin muhtabakatının bildirilmesi İngiltere Büyük Elçiliğine yazılmıştır .

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)

Esas No. :1964/1

Karar No. :1965/3

Transexport Firmasının 19.7.1961 tarihli telgrafı ile , ödemenin %35 lik kısmına taallük eden muamelelerin ifasını teminen ^{5 günlük} mühlet istemesi üzerine 24.7.1961 akşamına kadar tescil işleminin bitirilmesi için mühlet verilmişti

Bu arada bizzat Ofis tarafından , Amerikan Surplus Anlaşması karşısında söz konusu arpa satışının mümkün olup olmadığı hususunda tereddüt gösterilmesi üzerine 24.7.1961 gününde durumu bir taraftan Bakanlığa bildirilmekle beraber diğer taraftan da İstanbul Bölge ve Şube Müdürlüğüne arpa satışının ikinci bir iş'ara kadar tescil ettirilmemesi emri verilmiştir .

Bunun üzerine firma 27.7.1961 tarihinde teşçilin geciktirildiğinden bahle ne zaman yapılabileceğini sormuş , 28.7.1961 ve 5.8.1961 tarihli yazılarıyla konuyu takip ederek formalitelerin tekemmül ettirilmesini istemiş , Ofis bu sefer de , satış bedelinin % 35 şinin bütün hesabından ödenebileceğinin İngiltere Büyük Elçiliğine teyidinden sonra tescilin yapılmasının muvafık olacağı düşüncesiyle Bakanlıkla 7.8.1961 tarihinde karşılıklı yazışmaya girişmiş fakat firma bunların neticesini beklemeden resen 7.8.1961 tarihinde borsada teşçil işlemini yaptırmıştır .

Tescilden sonra firma ile ofis ve Bakanlık arasında geçen muameleler ve herbirinin bu konu hakkındaki tutumu yukarıda bütün ayrıntıları ile gösterilmiş olduğundan burada o konular üzerinde ayrıca açıklama yapılması mahal görülmemiştir .

Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi firma , (tesçil) için bir defa mühlet talep ederek kendisine istediği 5 günlük mühlet verilmiş ve fakat mühletin bittiği gün ofis bizzat tescilin yapılması emrini vermiş , teşçili ofis geciktirmiş ve son defaya kadar da tescile razı olmadığı halde firmaca resen teşçili yaptırılmıştır .

Şu duruma göre rapordaki (firmanın zaman kazanmak gayreti ile mütemadiyen kendisini ofisle bağlı telâkki etmediği) ve (verilen mütevali ve maksatlı mehillere ademi riayeti sebebiyle teklifin sukût ettirilmesinin mümkün olduğu) ve (alıcı firmanın tek taraflı iradesiyle muamelenin borsada tescil ettirilmesine göz yumulması) iddiaları yukarıda açıklanan olaylara uymaktadır .

G. Madat

[Signature]

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Herne kadar Bakanlıkça Ofise yazılan 7.8.1961 günlü yazıda ,

50.000 ton arpa için yeter Türk liranın BUNGE'ye tahsis edildiğinin te
eiki için firmaya 4 günlük mület verilmesi , bu mühlet içinde bu tevsik yapı
madığı taktirde (uzun zamandanberi sürüncemede kalan ofis ofertusunun sukut
edeceğinin firmaya bildirilmesi) istenilmiş ve ofisçe de bu hususlar firmaya
8.8.1961 tarihinde tebliğ edilmiş isede firma , istenilen tevsik şartlarının
evvelki teklif ve şartlar meyanında olmadığı , kat'i teminatın tescilden evve
yatırıldığı , mukavelenin akit ve tescil edilmiş olduğu ve bu itibarla oferto
nun sukûtu diye bir mesele varit olmayıp anlaşmanın tatbikatında husule gelet
lecek bazı meselelerin yine tatbikat çerçevesi içersinde anlayış ile hallinin
bahis konusu olabileceği yolunda itirazda bulunmuştur .

Cözüldüğü gibi aktin feshi yolundaki ilk teşebbüste Ofisten değil Baka
lıktan gelmiş bulunmaktadır . Nitekim Bakanlık Müsteşarı Mahmut Seyda' nın
duruşmadaki şahadeti de bunu açık olarak göstermektedir .

Bu suretle Bakanlıktan gelen aktin feshi teşebbüsü , Bakanlık Dış Ti-
caret Dairesi İhracaat Seksiyonu Başkan Yardımcısı İlhan Kut , İhracaat Seksi-
yonu Müşaviri Turgut Çarıklı ve İhracaat Seksiyonu Raportörü Coşkun Kadıoğlu
ile , Ofis Hukuk Müşaviri Hürrem Barın ve Satış Müdürü Fikret Erensoydan ku-
rulmuş yetkililerce incelemiş , 15.8.1961 tarihli bir protokol imzalanmış
ve feshin mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır .Hatta , feshin cihetine gidilme-
si meselesini Müsteşar Mahmut Seyda Maliye Bakanlığında Altılar Kurulunda
toplantıda bulunan Mehmet Baydur'a telefonla bildirmiş , Mehmet Baydur Mahmut
Seydanın bu telefon konuşmasını o zamanın Maliye Bakanı olan Tanık Kemal Kur-
daş'a ve öteki arkadaşlarına duyurmuş , Kemal Kurdaş , akdin feshinin muvafık
olamayacağını mütalâa etmiş , bu mütalâayı Mehmet Baydur telefonla Mahmut
Seyda'ya bildirmiş " ve bununla beraber siz bilirsiniz " demek suretiyle de
keyfiyeti Müsteşar Mahmut Seyda'nın ve Bakanlık ilgili teşkilâtının taktirine
bırakmış olduğu adları geçen tanıkların ve ayrıca o zamanın Dış İşleri Bakanı
olan Selim Sarper'in ifadesinden anlaşılmaktadır . Selim Sarper bu konuyu ifa-
desinde şu yolda anlatarak : (.....O sıralarda zannedersen son toplantılar-
dan birinde idi kurulun .Ticaret Bakanı Mehmet Baydur'a kumula bir tale

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

bulduğumuz sırada Müsteşarı Seyda beyden bir haber geliyor ,zannedirim tel fonda bir haber geliyor . Ve fiatların yükselme temayülü gösterdiğini , arkadaşları kendisine haber veriyorlar . Mehmet Baydur'un bu haberi aldıktan sonra bize verdiği malûmata göre Ticaret Bakanlığındaki arkadaşlarının bir kısmı mu-kaveleyi feshetmek , bir kısmı da feshetmemek taraftarı olduklarını kurula bildirdi.Batırladığıma göre kurulda hâkim olan haleti ruhiye şu idi :O vakit , normal şartlar altında icap ve kabul neticesinde bir akit yapılmıştır . Devletin , sırf fiatlar yükselme temayülü gösteriyor diye akdi bozması acaip bişey olur . Buna mukabil alıcının da fiatlar yükseliyor veyahut düşüyor diye akdi bozması da mevzuu bahis olabilir ve devlete yakışır bir hareket değildir . Bu akit tekemmül etmiştir . Ve satışa devam edilmesi lâzumdur .Kanaatin vardı İktisadî Kurul . Bu , iktisadî kurulda da kalmadı,Bakanlar Kuruluna da geldi .Bakanlar Kurulunda da sebepler izah edildi .Bakanlar Kurulundan bir itiraz vaki olmadı. Satış Muamelesine şu şartlar altında devam edildi .) demektir ve duruşmada dinlenen o zamanki Maliye Bakanı Kemal Kurdaş'ın şahadeti de bu ifadeyi teyit etmektedir .

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere olayda karşılıklı icap ve kabul 8.7.1961 tarihinde tekemmül etmiş olduğu cihetle söz konusu arpa satışı aktinin bu tarihte tamam olduğu şüphesizdir .Bu aktin hukukî bir mesnede dayanmaksızın tek taraflı olarak bozulması kanunen makbul olamayacağı gibi Ofis aleyhine hukukî sonuçta (tazminat isteği gibi) doğurabilir .Kaldıkı arpa fiatları dünya piyasasında yükseliyor diye tek taraflı olarak ve sonuçları da göze alınmak suretiyle bozulsa dahi evvelki fiattan daha yukarı bir fiata satılacağı da belli değildir .Nitekim yukarıda bu satış sırasında ve satıştan sonraki teklifler hakkında yapılmış olan açıklamalar da bunu göstermektedir .

Buna göre raporun 6 . bendindeki iddiaların da yerinde olmadığı anlaşılmiş bulunmaktadır .

7 - Raporun netice kısmınının 7 nolu bendinde:

(Teminat yatırılmadığı iddiasıyla reddolunmuş müsait tekliflerden sonra alıcı firmanın da teminatı yatırmaması muvacehesinde teklifinin kabul

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/2

edilmiş olması , tescil sırasında teminat mektubu olarak yatırılmış olan Türk lirası miktarın satış bedeline mahsubu suretiyle döviz ziyanına sebebiyet verilmesi , cari muamelelerin seyri itibariyle firmanın himaye edildiğinin sarih surette sabit olduğu ve Ticaret eski Bakanı Mehmet Baydur'un işbu satışave sayrını hasbelkanun hıdayettenberi vakıf bulunduğu ve satışın başından sonuna kadar Bakanlığın emir ve talimat ve direktifleri dahilinde yürütüldüğü anlaşılmış bulunmaktadır .)

denilmektedir .

Ofis İstanbul Şubesi , Genel Müdürlüğe gönderdiği 6.7.1961 tarihli telsiz mesajında , muvakkat teminatın alındığını şu suretle bildirmektedir :

(50.000 ton beyaz arpanın ihalesine iştirak için BUNGE Limited Şirketinden 30.194 sayılı makbuzumuz mukabilinde Denizcilik Bankası T.A.O.lığı Merkez Müdürlüğünün 6.7.1961-31.151-2386 sayılı ve 123750 liralık teminat mektubu alındı .)

Bu mesaja göre BUNGE Firmasının , teklifinde bildirdiği muvakkat teminat yatırmış olduğu açık olarak anlaşılmaktadır.

Ofis İstanbul Şubesi 5.1.1962 tarih ve 1010/140 sayılı telsiz mesajında : (7.8.1961 gün ve 16383 sayılı borsa beyannamesi ve hususî şartlarla BUNGE Firmasına satılıp Transexport Firması tarafından ihraç edilen 50.000 ton arpanın tasfiyesi neticesi taakkuk ettirilen ve makamlarınızca tasvip edilmiş bulunan 19.723,43 lira Dispeç , 1561,28 lira ardiye , 3843,37 lira faiz ki cen'an 25.128,08 lira alacağımız 4.1.1962 günlü Transexport Firmasından tahsil edilmiştir. Denizcilik Bankasına ait 303.750 liralık 7.8.1961 gün ve 2398 sayılı kat'i teminat mektubu İç ve Dış Satışlar Nizamnamesinin 27.maddesinde örneği gösterilen ibra mektubu alındıktan sonra firmaya iade edilmiştir .) denilmektedir .

Bu iki yazı , iddiaların 7.bendindeki alıcı firmanın da teminat yatırmış olduğu ve tescil sırasında teminat mektubu olarak yatırılmış olan Türk lirası miktarın satış bedeline mahsubu suretiyle döviz ziyanına sebebiyet verilmiş bulunduğu iddialarını kesin surette yalanlamaktadır.

İstanbul Kurul Kararları, karşılıklı yazışmalar, BUNGE teklifinden önce-

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

ki ve sonraki teklifler , firmanın himaye edilmiş olduğu iddiasını da açık olarak dayanaksız bırakmaktadır .Himaye için bir menfaat düşüncesiyle hareket edilmiş olması gerekir. Duruşmada (Sahife 80) Muhbir Turan Çakır'a sorulan soru üzerine sanığın ,ne gibi bir menfaat düşüncesiyle hareket ettiğini bilemediğini söylemiştir.

Bu 7 numaralı bentte (satışın başından sonuna kadar Bakanlığın emir ve talimatı ve direktifleri dahilinde yürütüldüğü anlaşılmaktadır .)denilmektedir .

3460 numaralı Kanunun 2.maddesinde :(Bu kanun hükümlerine tabi teşekküller,hükmi şahsiyeti haiz ve bu kanunla kendi hususî kanunları dairesinde malî ve idarî muhtariyete malik olmak ve mes'uliyetleri sermayeleri ile mahdut bulunmak üzere hususî hukuk hükümlerine göre idare olunur .) diye yazılmıştır . Bakan işin politikası ve karar safhası ile ilgili olabilir .Öteki muameleler, Ticaret Bakanlığı ve Ofisin servislerince yapılmak gerekir . Esasen dosyada bulunan bu konuya ait yazılardan çoğunun Müsteşar tarafından imza edilmiş olduğu görülmektedir . Bu konuda Bakandan sonra en yetkili şahsiyet olan Bakanlık Müsteşarı tanık Mahmut Seyda duruşmada : (... Bu itibarla muameleler bu üç mühim , hükümeti ilgilendiren ve yüksek mercilerden karar alınmasını icap eden kısım hariç , bundan ötesi bütün muamelât aşağı yukarı benim idare tantında cereyan etmiştir.) demek suretiyle bu hususu teyit etmiştir . Mahmut Seyda Meclis Karma Komisyonunca alınan ifadesinde de " bidayetin bu satışı menleket menfaatine uygun bulduğundan satışın yapılması hususunda Bakanı takviye ve teşvik ederek satış icrasında ısrarda buldum ." demiştir .

Diğer taraftan Büyük Millet Meclisi Karma Komisyon raporunda yazılı olduğu gibi , Brehear Firmasının BUNGE Firmasınınca yapılan teklifin şartlarını aynen haiz olan 49 dolarlık 10.5.1961 tarihli teklifi diye bir teklife de tesadüf edilememiştir .Mevcut olan tekliflerin tamamı da ilgili kısımda incelenmiş ve bunların ; BUNGE teklifine nazaran tercih sebebi sayılabilecek herhangi bir üstünlüğü haiz buldukları hakkında kanaat verecek bir delile o açıklamalarda da görüldüğü üzere , rastlanmamıştır.

fine bu raporda : (...sanık savunmasında , maliyete yakın fiatla ve anlaş-

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

mali memleketlere arpanın ihracı keyfiyetine Bakanlıklar arası iktisadi kurul olan Altılar Komitesinden karar alındığını bildirmekte isede , Bakanın işbu beyanı hilâfına olarak İktisadî Kurulun 9.12.1960 tarih ve 10 sayılı ve "zararla arpa satışını uygun görmeyen , bir kararından başka bundan rücu mütedair herhangi bir kararı yoktur," denilmektedir . Halbuki Bakanlıklar arası İktisadi Kurulun 21.3.1961 gün ve 23 sayılı kararı ile yukarıda da geçtiği veçhile bu 10 sayılı karardaki takyidat kaldırılmış ve arpa stokunun sür'atle ihracı uygun görülmüş ve işin intacına Ticaret Bakanlığı yetkili bulunmuş olmakla 10 sayılı karardan açık olarak dönülmüştür . Bir çok noktalarda olduğu gibi bu noktada da dosya, iddianın hilâfını tesbit ettiği halde , hilâfı tesbit edilmiş olan bu hususlar sanık aleyhine bir sebep ve delil olarak gösterilmiştir .

Dinlenen bir çok tanıklardan yalnız muhbir Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi Müdür Yardımcısı Turan Çakım , Ofis Genel Müdür Vekili Selçuk Akallı, İhracaat Seksiyonu Raportörü Coşkun Kadıoğlu ile Ofis Genel Müdürlüğü eski müşaviri olduğunu bildiren Fehmi Yıldırım iddiayı destekler şekilde şahadette bulunmuşlardır . İhbar ve bunların şahadetleri başlıca şu noktalarda toplanmaktadır ; (Arpalar satılmamalı idi , doğuda kuraklık ve kıtlık vardı . Fiyatlar düşüktür " Ferme" değildir . Fiyatların yükselmesi karşısında akit feshedilmeli idi . Sanık Mehmet Baydur satış muamelesini başından sonuna kadar en hurda teferruatına kadar direktifler vermek suretiyle işi idare etmiştir ve firma himaye edilmiştir .)

Sanık , olayın , hakkındaki ihbarlar neticesi işinden uzaklaştırılan muhbir Turan Çakım'ın işbirarı dolayısıyla asılsız ihbarı mahsulü olduğunu savunmuştur .

Soruşturmaya ve tanık tabii senatör Şükran Özkaya , Kâmil Karavelioğlu ile eski Millî Birlik Komitesi İrtibat Subayları Mehmet Sözen , İhsan Güven ve Orhan Duru'nun ifadelerine göre müteaddit şahıslar hakkında muhtelif tarihlerde ve bu arada Turan Çakım hakkında ihbarlar vuku bulup Millî Birlik Komitesine intikal ettirilince komitece , Turan Çakım'ın , hiç değilse görevinden uzaklaştırılması lüzumunun Mehmet Baydur'a duyurulduğu , bu sebep altında

Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

Trabzon Ticaret Bölge Müdürlüğüne tayin edilip gitmeyince müstafi sayıldığı ve nihayet 18.5.1961 tarihinde Bakanlıktaki görevinden fiilen ayrılmış olduğu anlaşılmaktadır. Muhbir Turan Çakım'ın dosyaya göre bu arpa satışı hususunda geniş şekilde faaliyette bulunduğu ve örneğin müdafiler tarafından ibraz edilen derginin kapağında " 25.000.000^{luk} suüstimal " altıncı sahifesinde de kendisinin bir resmi ve büyük puntolarla " 25.000.000 luk arpa yolsuzluğu " ve altında " doğuda hayvanlar yemsizlikten ölürken 52.500 ton arpa hazinemi zararına olarak komünist Çin'e nasıl satıldı ? Satışı önlemeğe çalıştığı içi vazifesinden uzaklaştırıldığına söyleyen Dış Ticaret Dairesi eski Başkan Yardımcısı Turan Çakım meselenin iç yüzünü açıklıyor " diye yazıldıktan sonra 2 sahife tutarında açıklamasının derc edilmiş olduğu görülmektedir . Ayrıca önerge verenlerle temaslar yaptığı da soruşturmada geçmiştir .

Bu sebeplerle muhbir Turan Çakım'ın ihbarında doğruluk bulunmadığı kanaati hasıl olmuştur.

Sanık , aleyhinde şahadette bulunan tanıklardan Selçuk Akadlı'nın ,Umum Müdürlüğe asaleten tayinini istemiş, fakat kifayetsiz olduğundan tayin edilmemiş olması sebebiyle muğber olduğunu , bu itibarla aleyhinde şahadette bulunduğunu söylemektedir .

Selçuk Akadlı şahadetine , meselâ "arpanın doğudaki kuraklık ve kıtlık sebebiyle satılmaması lâzım geldiğini " ifade etmektedir . Halbuki bu şahadetin ve bu yoldaki iddianın yersizliği yukarıda tesbit edilmiştir .Yine,Mehmet Baydur'un emrurda teferruatına kadar bu satış işinde ofise direktifler verdiğini söylemektedir . Bunun da yersiz olduğu muamelenin ceryanından anlaşılmuştur . Müdafiler , bu tanık için " gizli muhbir " demektedirler .

Tanık Dış Ticaret Dairesi Raportörü Coşkun Kadioğlu'nun sırası gelmediği halde harice tayinini isteyip yapılmadığından muğber olduğu savunulmuş, tanık Ekrem Geriş de bu savunmayı teyit etmiştir .

Sanık , tanık Ofis eski Müşaviri olduğunu bildiren Fehmi Yıldırım'ı tekrar göreve kendisinin aldığını , fakat daire arkadaşları Fehmi Yıldırım'ın işleri karıştırmakta devam ettiğini bildirince ve emeklilik hakkını kazanmak için 6

S. Akadlı

[Signature]

Esas No. :1964/1

Karar No. :1965/3

disinin Fenmi Yıldırım için artık , istedikleri muameleyi yapmakta serbest olduklarını bildirdiğini , bu sebepten muğber bulunduğunu savunmuştur. Tanık Fenmi Yıldırım " arpa satmak suretiyle felâkete kucak açıldığını " (duruşma tutanağı sahife 236) ve " arpa satmanın bir ihanet ve cinayet olduğunu " (duruşma tutanağı sahife 241) söylemektedir ki bu iddiaların gerçekte hiç ilgileri bulunmadığı yukarı ki açıklamalardan anlaşılmaktadır .

Sanık , her kısım hakkındaki iddiayı cevaplandırdıktan sonra özet olarak savunmasında bu olayın yukarıda adları geçen ve aleyhinde ihbar ve şahadette bulunmuş olan kimselerin bir tertibi olduğunu , binaenaleyh mahkeme kararının kendisini şu veya bu şeyle alâkadar olmadığı şeklinde değil , hakikaten bu olayda bir yolsuzluk bulunmadığı şeklinde tezahür etmesi lâzım geleceğini , bu itibarla beraetine karar verilmesini istemiştir .

Deliller ve yukarıdan beri belgelerle izah ve tesbit olunan muamelelerin cereyan şekli , aleyhteki şahadeti ve iddiaları ve sanığın görevinde ihmâl göstermiş olduğuna dair olan suçlamayı doğru çıkarmamıştır .

Toplanan delillerin tahlil ve tartışmasından çıkan sonuca ve duruşmada edinilen kanaate göre sanığın beraetine karar verilmesi gerekir .

S O N U Ç :

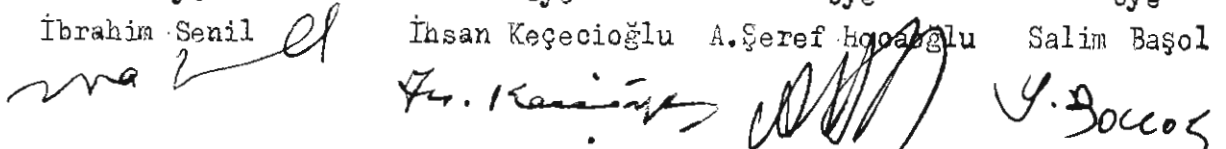
Sanığın isnat olunan görevi savsaklamak suçunu işlediği sabit olmadığından ve olayda sanığa isnadı kabıl başka nitelikte bir suç da bulunmadığından B E R A E T İ N E 17.6.1965 gününde oybirliği ile karar verilerek C. Başsıcısı Hikmet Gündüz huzuriyle sanık Mehmet Baydur ve müdafileri avukat Faruk Erem ve Kemal Bilâloğlunun yüzlerine karşı usulünce ve açık olarak anlatıldı

17.6.1965

Başkan	Başkan Vekili	Üye	Üye
Lütfi Akadlı	Rıfat Gökse	Gemalettin Köseoğlu	Asım Erkan

Üye	Üye	Üye	Üye
İbrahim Senil	İnsan Keçecioglu	A.Şeref Hızoğlu	Salim Başol

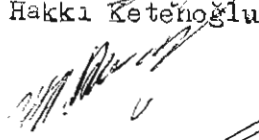
Esas No. : 1964/1

Karar No. : 1965/3

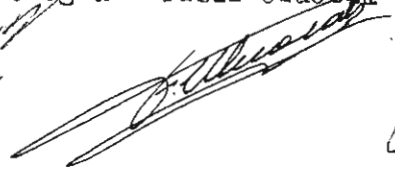
Üye
Celâlettin Kuralmen

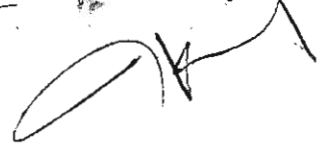
Üye
Hakkı Ketenöglu

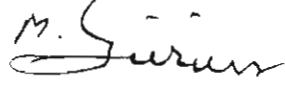
Üye
Fazıl Uluoçak

Üye
Sait Koçak

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Ekrem Tüzemen

